

UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI” CLUJ-NAPOCA

FACULTATEA DE TEOLOGIE ORTODOXĂ

ȘCOALA DOCTORALĂ „ISIDOR TODORAN”

**LOGOSITATE și RAȚIONAMENT FILOSOFIC ÎN
OPERA LUI NICHIFOR CRAINIC. IPOSTAZE ALE
SPIRITUALITĂȚII ORTODOXE AUTOHTONE**

– TEZĂ DE DOCTORAT –

– REZUMAT –

Conducător de doctorat:

PROF. UNIV. DR. Î.P.S. ANDREI ANDREICUȚ

Doctorand:

PR. IOAN EMANUEL CĂȘVEAN

Cluj-Napoca

2020

Cuprins

Introducere	2
1. Considerente generale cu privire la alegerea temei	5
1.1. Încadrarea lucrării în specificul actual al spiritualității răsăritene	8
1.2. Teologia contemporană și redescoperirea misticii	19
2. De la Ion Dobre la Nichifor Crainic. Transformarea	28
2.1. Nichifor Crainic de la <i>ratio</i> la <i>fide</i>	35
2.2. Direcții filosofice ale operei lui Crainic	42
2.2.1. Apologia ethosului primar al creștinismului	45
2.2.2. Mistica – o estetică a sinelui	50
3. Nichifor Crainic între om, operă și vremuri	56
3.1. Crainic un personaj controversat	56
3.2. Contexte socio-politice europene	60
3.3. Antisemitismul și Crainic	65
3.4. Crainic și propaganda	78
3.5. Crainic și mutația interioară a carcerii	80
4. Logositatea, concept fundamental pentru Crainic	94
4.1. Logositate și gândirism	106
4.2. Logositatea ca <i>theologia</i>	118
4.3. Logositate ca <i>poesis</i>	130
4.4. Logositatea ca <i>ethos</i> . Problema naționalismului creștin	141
5. Etnocrația, un proiect programatic „total”	157
5.1. Confesiune (Biserică) și națiune	157
5.2. Etnocrația și aspectele programatice. <i>Homo etnocraticus</i>	164
5.3. Logositatea ca proiect în politică și teologia ca politică de stat. Demolifia	179
5.4. Logositatea ca raport între etnie și Ortodoxie	184
5.5. Logositatea ca element esențial al misionarismului crainician	199
5.6. Între C. Schmitt și N. Crainic. O analiză comparativă asupra etnocrației	204
<i>Addenda</i> . Naționalismul crainician reflectat în opera părintelui Dumitru Stăniloae	215
Concluzii	224
Bibliografie	232

În cadrul procesului de deschidere către teologia patristică, filosofia se dovedește a fi un element-cheie, fundamental și inevitabil pentru o abordare holistică, apropiată de „duhul” în care Părinții Bisericii au scris, au theologisit trăirea spiritualității, înțelegând ca aplicație, ca experiență a Sfintei Evanghelii.

Deși, în esență, demersul predilect al filosofării teologice este adesea unul teoretic, în sensul unei exegeze a „Cuvântului lui Dumnezeu” (λόγος) ¹ din prisma a unei ontologii a lumii create, precum și a receptării energiilor necreate, ² ale Harului dumnezeiesc, este imperios necesar ca Σοφία ³ (înțelepciunea) să „întrupeze” corpul trăirii practice, mundane, în viața cotidiană. Cunoașterea metafizică a „Esenței Prime”, ⁴ în accepțiunea filosofiei presocratice, ca o echivalare a esenței divine, ⁵ dezvoltată ulterior de teologia patristică prin *prezența reală a lui Dumnezeu*, definită ca *teologie negativă/ apofatică* ⁶ a transcendenței divine, trebuie să fie interpretată, pentru întregirea corpului mistic, eclesial, al Bisericii, într-o cheie a unui stil de viață asumat.

Urmărind ipostazierea spiritualității răsăritene într-o cheie a modernității neînstrăinate de adevăr și de Biserică m-a determinat să mă apropiu de un *gânditor, teolog, filosof, poet, jurnalist, om politic și om de vastă cultură: Nichifor Crainic* (pe numele său real Ion Dobre).

Cugetarea – și mai ales – *mistica crainiciană*, cu multitudinea de aspecte profunde și semnificative pe care le reprezintă, precum și *aplicabilitatea modelului crainician* într-o societate marcată încă de sechelele unei ideologii potrivnice luminii și înțelepciunii divine, reprezintă o temă generoasă, complexă și, pe alocuri, dificil de abordat și explicat.

Explorarea gândirii crainiciene ne dă nădejdea că teologia mistică *re-descoperită* de acesta, plecând de la studiul sistematic al filozofiei, precum și de la fina cunoaștere și tâlcuire a scrierilor patristice, alături de infuzia de cultură românească, inerentă abordării sale pot reprezenta puncte de plecare înspre o *re-găsire* a funcției reale și viabile a

¹ A se vedea: Pr. prof. dr. D. STĂNILOAE, „Cuvânt introductiv” la *Viața și învățăturile Sfântului Grigore Palama*, EIBMBOR; București, 2006, p. 263u.

² D. STĂNILOAE, „Cuvânt introductiv” la *Viața și învățăturile Sfântului Grigore Palama*, p. 267.

³ Hristos ca Σοφία= înțelepciune desăvârșită, dar și ca Izvor desăvârșit al înțelepciunii *sophia*-(atot)înțelepciunea dumnezeiască; *Înțelepciunea* (sophia) este un atribut al lui Dumnezeu Care, însă, împărtășește și oamenilor drepti meritoși acest dar Mt.10, 16; I Cor. 2, 7; de remarcat este mai ales înțelepciunea creștină rezultată în urma propovăduirii Evangheliei I Cor. 2 6; Efs. 1, 8 care se bazează pe citirea și trăirea Sfintei Scripturi care ne înțelepțește și ne călăuzește spre mântuire;

⁴ Înțeleasă în cheia filosofiei presocratice

⁵ Vezi pr.dr. John Antony MCGUCKIN, *Dicționar de teologie patristică*, ed. Doxologia, Iași, 2014, p. 29.

⁶ John Antony MCGUCKIN, „*apofatism*” în *Dicționar de teologie patristică*, pp. 29-30.

creștinismului românesc după îndelungata perioadă de renegare oficială prin comunism și ideologie materialist-ateistă înspre secolul XXI.

Căutarea înțelepciunii practice propovăduite în mod plinar de Hristos-Cuvântul/**Logosul** prin intermediul și cheia unei analize filozofice este, de fapt, o formă de ipostaziere a întregii spiritualități ortodoxe. Conexiunea triadică dintre *logos*, *spiritualitate/experiență ascetico-mistică și filozofie* își află un punct de sprijin semnificativ în cercetarea, expunerea și tâlcuirea aspectelor esențiale din opera filozofică și teologică a lui Crainic - un autentic spirit vizionar al timpurilor sale.

Un imbold însemnat spre cercetarea cugetării și spiritualității crainiciene în aria vastă a teologiei morale răsăritene ne este oferit de Înaltpreasfințitul părinte Andrei ANDREICUȚ, care accentuează în mod stăruitor și constant importanța unei teologii profunde, asumate în mod empiric.⁷ Proiectul statului etnocrat ca *aplicabilitate practică*, precum și multe alte *soluții crainiciene* nu privesc doar societatea românească interbelică, ci răspund nevoilor de comunicare și trăirii duhovnicești, bucurându-se de o actualitate de netăgăduit.

Conceptul complex teologico-mistico-filozofic de **logositate** este definitiv pentru cugetarea și trăirea crainiciană și ne ajută să înțelegem ideile esențiale ale scrierilor sale, ale abordării politice și jurnalistice ale unirii tainice dintre filozofia sistematică, și teologia metafizică, apofatică și mai presus de orice cugetare rațională, dar sistemică și comprehensibilă pentru cel care-și deschide mintea și inima înaintea lucrării revelaționale a lui Dumnezeu și a harului împărtășit cu generozitate prin lucrarea tainică a sfintei Biserici.

Omul (post-)modern este mereu aflat la granița dintre o *existență mundană*, marcată de o puternică manifestare a „carnalului”⁸, a profanului – o existență lipsită de o deschidere către o trăire de dincolo de funcționalitate a „lumii naturale”⁹, empirice, testate și validate numai prin prisma simțurilor și respectiv, un *nivel metafizic*, al unei lumi „extra-mundane” – a sacralității. Sacrul și profanul, care aparent se exclud în chip reciproc, sunt interpretate azi în *contextul sărăciei spirituale* generate – sau cel puțin, favorizate – de secularizarea cugetării și a comportamentului religios. Omul este cuprins între *existența sa mundană*,

⁷ † Andrei ANDREICUȚ, *Mai putem trăi frumos? Pledoarie pentru o viață morală curată*, Ediția a I (Cluj-Napoca: Editura Renașterea, 2012). pp. 14-15.

⁸ Concubiscentia carnalis Vezi: † Andrei ANDREICUȚ, *Spiritualitate creștină pe înțelesul tuturor* (Alba Iulia: Editura Reîntregirea, 2002). pp. 90- 92.

⁹ „Dezvrăjirea lumii; Arhim. Teofil TIA, „Credibilitatea religiei și metamorfozele credinței tradiționale - astăzi” în *Altarul Reîntregirii*, nr. 2/ 1995; Alba- Iulia, p. 40

marcată de puternice manifestări ale carnalului și *deschiderea către o trăire adâncă a realităților „de dincolo”*, anticipate biblic, patristic și moral prin împlinirea poruncilor și voii divine și prin *aderarea noastră totală la această voie și logică* mai presus de cugetul omenesc.

Percepția creștină a problemei sacrului este profundă în sensul în care religiozitatea generează o experiență emoțională a urcării treptelor cunoașterii prin revelația naturală, determinată prin forțele proprii ale omului, către Revelația supranaturală, înțeleasă ca mișcare descendentă dinspre cer spre pământ.¹⁰

Se impune de la sine o mai bună clarificare a raporturilor dintre sacralitate și raționalitate dintre credință și rațiune, dintre teologie și filozofie. Potrivit părintelui W. DANCĂ, filozofia nu este o teologie, chiar dacă este prezentă în teologie, iar teologia nu este exclusiv filozofie. Deși filozofia pare indispensabilă cugetării și exprimării teologice, ea este necesară în teologie pentru că cele două elemente /științe se îngemănează și susțin reciproc.

Fiind deopotrivă *rațiune, voință și sentiment*, omul pășește pe calea filozofiei, cercetând toate aspectele și perspectivele vieții și deschizându-se lucrării tainice, dar cu efecte văzute, a Duhului Sfânt. *Trăirea individuală întru Duhul cel Sfânt* semnifică *întoarcerea sufletului către sine însuși*, întoarcere care generează cunoașterea fenomenală a lucrurilor de dincolo de rațiune și de lume.

În fapt, *teologia și filozofia nu au fost niciodată, la nivel fundamental, scizionate*, căci, așa cum Sfinții Părinți vedeau rolul filozofiei, ea reprezenta un element constitutiv al credinței religioase, în sensul în care, la nivelul praxisului vieții de zi cu zi, *filozofia* era acel punct de referință și încadrare contextuală a vieții practice. Teologia făcea – și încă mai face – apel la filozofie pentru a stabili limitele conceptuale, de interpretare la nivelul limbajului comun a conceptelor eminamente teologale, *de codificare și decodificare a limbajului mistic*, de aplicare, într-o cheie a concretului, a principiilor, valorilor și normelor propovăduite de Revelație, de formulare dogmatică a conceptelor proprii teologiei. În acest sens, filozofia funcționează ca una dintre formele normative de aplicare în *praxis a Logosului divin*.

¹⁰ A se vedea George REMETE, *Dogmatica Ortodoxă*, a III-a (Alba Iulia: Editura Reîntregirea, 2000). pp. 98-99, Editura Reîntregirea, Alba-Iulia, 2000, pp. 98-99, care detaliază raportul dintre revelația naturală și cea supranaturală, respective, imanent și transcend, înțelese într-o legătură organică

Principiul actualizării teologale face din teologie un instrument perfect adaptat zilelor noastre și a realităților cu care ne confruntăm. Acest lucru se datorează capacității de transfigurare a elementelor de noutate, în manieră hristică, fără a modifica, ori altera conținutul învățaturii de credință și nici valorile și principiile pe care Sfânta Scriptură le oferă drept punct de referință oamenilor. De-a lungul istoriei, Biserica, în calitatea ei de depozitară a (adevăratei) teologii, s-a confruntat cu nenumărate situații ce nu erau normate ca atare. În acestea, Biserica apostolică apelează la un mecanism de împrumut filosofic, din terminologia elină. Ea este transfigurată și adaptată printr-o „lucrare decisivă a încreștinării civilizației greco-romane antice”. În perioada contemporană, procesul rămâne similar, mecanismele de actualizare ale teologiei se fundamentează pe aceeași actualitate perpetuă a actului divin împărtășit umanității prin intermediul energiilor necreate (teza palamită secol XIV).

Personalitatea lui Nichifor Crainic este una proeminentă și foarte importantă pentru cultura românească, pe de o parte, prin prisma implicațiilor activității sale intelectuale – ce poate fi ușor de analizat prin vastitatea producțiilor sale teologice, prozatorice, poetice, eseistice, jurnalistice, ori pur filosofice, cât și prin intermediul analizelor sale făcute în cel mai umanist stil cu putință – similar celui a lui Montaigne – cu privire la teologie, filosofie, religie, mit și misticism ¹¹ Scopul său declarat fiind acela de recâștigare a unei identități spirituale și religioase în spațiul românesc. În acest sens, el își asumă *o postură misionar-salvatoare*¹², direcționată tocmai înspre recâștigarea unei Ortodoxii autentice românești în perioada de maximă efervescentă interbelică.

În plus, Crainic este un gânditor ce va contribui intens la trasarea unor direcții importante în ceea ce privește folclorul și etnografia românească. Poate cel mai important, Crainic este acea eminență cenușie interbelică ce va avea o contribuție fundamentală la dezvoltarea, actualizarea și diseminarea Ortodoxiei românești.

Acest lucru se petrece ca urmare a asiduității prin care el reușește să capteze chintesența energiei spirituale a credinței religioase orientale în procesul activ de reschițare a unui autohtonism românesc. Este vorba despre un autohtonism personal ce emerge ca un

¹¹ Unde poate fi comparat și asemănat unor figuri proeminente ale culturii românești precum Blaga, Culianu și Eliade.

¹² Vezi Diac. Ioan I. Ică jr. “Studiu Introductiv” în Crainic, *Cursurile de mistică* - I. Teologie mistică, II. Mistică germană. pp. 25-26

rezultat al implicării sale fervente în spațiul socio-cultural românesc. Filonul central al acestuia îl reprezintă credința ortodoxă cu specificitatea sa românească.

Poate, cea mai sintetică definiție a misticii, ne este oferită de către ilustrul filosof, teolog și om de cultură NICHIFOR CRAINIC care emite următoarea definiție: „*Mistica este știința Sfinților.*”¹³. Tot el afirmă că teologia mistică este cea mai grea dintre toate disciplinele teologice, deoarece noțiunea de mistică „e cea mai neclară și mai fluidă dintre toate ideile teologiei”¹⁴ susținând totuși punctul de vedere împărtășit de teologi conform căruia, această fluiditate generează o paletă largă de posibile definiții și, astfel, chiar și această definiție pe care el o propune – în manieră reduționistă – nu prezintă complet întreg apanajul de posibile perspectivări cu privire la sorginea teoretică¹⁵ și nici cea experimentală. Un ultim pas de urmat, pentru a concluziona această introducere conceptuală, este acela de a stabili, în cadrul aceleiași experiențe mistice, cea ortodox-răsăriteană, care sunt variațiile conceptului de mistică teologică în interiorul ethosului creștin.

Dacă la sfârșitul de secol XIX și începutul de secol XX există două curente culturale pregnante în spațiul românesc: sămănătorismul și poporanismul ce promovează ca filon central, identitar, cultura rurală, viața sătească uneori ideală și idilică, iar alteori reală, precum și experiența arhaică a țăranului român – ca o contrapartidă la infuziunea culturală occidentală în spațiul românesc, Crainic continuă această linie de gândire, introducând elementele de mistică religioasă răsăriteană.

Aplecarea către mistică reprezintă pentru Crainic o cale unică, compensatorie, față de vidul scolastic cu care se confruntase în timpul formării sale teologale la București, respectiv Cernăuți – lucru ce nu reușise să îi potolească traumele existențiale personale și nici să răspundă la acele dileme cu care, în fapt, o generație întreagă se confrunta deja.

Crainic este, totuși, mai mult decât un iubitor de mistică sau un simplu ideolog al misticii căci rămâne *un filosof de sistem ce își ascunde filosofia în spatele unor scrieri mai*

¹³ Nichifor CRAINIC, *Cursurile de mistică - I. Teologie mistică, II. Mistică germană*, ed. Jr. Ică, Ioan (Sibiu: Editura Deisis, 2010). p. 183

¹⁴ Nichifor Crainic, *Cursurile de mistică* p. 181

¹⁵ Originea conceptului de mistică teoretică, propune o analiză axiologică a elementelor doctrinare care generează o anumită experiență unică. Aceasta este dată de cadrele doctrinare și de limbajul propriu fiecărei credințe religioase. Mai exact, spre exemplu, experiența mistică în hinduism are sens axiologic și, astfel, se declină în practica religioasă, numai în contextul credinței hinduse și nu alt undeva; mai mult decât atât, așa cum Nichifor Crainic punctează de asemenea, posibilitatea comunicării transreligioase a trăirii mistice este aproape imposibilă (posibilă numai la un nivel superficial) date fiind contextele, cadrele și însăși fundamentul trăirii profunde generate ca urmare a experienței mistice.

degrabă eseistice: „[...] opera lui Crainic are un caracter evident ordonator și tot atât de **pregnant conținut filosofic**, chiar dacă în unele scrieri, “răzbate și unul teologic”, mai puțin, însă, *Nostalgia Paradisului*, unde structura sistemică și substanța filosofică sunt intenționat proiectate. Discursul filosofic a lui Crainic va lua forma [...] eseului, structură ideatică prin intermediul căreia [...] își va dimensiona și fazona întreaga sa proiecție culturală, politică și socială, [...] **eseul fiind [...] o formă de a filosofa autentic**, tot așa cum se întâmplă și atunci când e vorba de filosofia de sistem, una care, de multe ori, a fost întruchipată de așa-numita *filosofie eseistică*.”¹⁶

Descoperirea misticii nu-l separă pe Crainic de esența sa de filosof, ci reprezintă o rafinare de o altă natură a mecanismelor sale intelectuale. Calea mistică pe care el o aprofundează nu este aidoma misticilor păgâni, ci este una fundamentată pe rațiune, analiză filosofică, discursivă, dar care păstrează întocmai linia teologiei patristice – impregnată de spiritualitatea răsăriteană a experienței trăirii lui Dumnezeu. Drumul de la *ratio* la *fide* este un drum al descoperirii sinelui și a logosului lui Dumnezeu, dar pentru Crainic nu este mai puțin importantă maniera în care se ajunge la această exaltare, ori la revelația divină. Noutatea și genialitatea lui Nichifor Crainic este dată de folosirea ustensilelor dobândite pe cale rațională pentru a „decodifica” mistica orientală. Filosofarea și maniera argumentativă proprie unui demers filosofic reprezintă modul prin care Crainic leagă ontologicul de lumea metafizică.

În esență, Crainic reia metoda patristică a dialogului dintre *ratio* înspre *fide*. De fapt mișcarea de restituire, respectiv de redescoperire a teologiei mistice pe care Crainic o explorează prin contactul cu școala vieneză, reiterează: „recuperarea celor două elemente ale teologiei care rămân neglijate: (1) subiectul teologiei sunt oamenii, (2) destinatarii predicării credinței și al dialogului teologic sunt oamenii, nu ca obiecte, ci ca subiecte ale teologiei [...] întrucât [n.a.] teologia este o reflecție continuă a mesajului creștin, iar gândirea este, în mod esențial, o activitate filosofică. Locul comun de întâlnire al celor două discipline este omul”¹⁷.

Morala creștină este morala harului și a vieții noi, a celei în Hristos. [...] Ținta moralei creștine nu este una psihologică sau socială, ci una duhovnicească sau ontologică. Nu

¹⁶ Gabriel HAȘMAȚUȚHI, *Structuri filosofice în scrierile lui Nichifor Crainic* (Sibiu: Editura Universității „Lucian Blaga”, 2014). p. 10

¹⁷ Wilhem DANCĂ, *Teologia are nevoie de Filosofie? - Contribuții la înțelegerea conceptului de teologie fundamentală*. p. 17-18

urmărește satisfacerea sentimentală a omului sau încadrarea lui socială, ci faptul de a-l face părtaș harului Sfântului Duh și vieții duhovnicești”¹⁸.

Indubitabil, vorbim despre un *ethos* specific creștinismului, ca atare, păstrător al identității Bisericii Apostolice Primare, dat fiind numitorul comun ce se propagă *ab initio* din credință. Acest numitor comun îl reprezintă caracterul creștinismului apostolic, elementul de morală creștină ce derivă din Logositatea divină. Ethosul creștinismului dă naștere unei spiritualități specifice trăirii apostolice și coagulează un discurs public în jurul caracterului personal al creștinismului evanghelic¹⁹.

Manifestarea logosității teologale specifice creștinismului în opera lui Crainic îmbracă *dimensiunea și veștmântul apologiei*. Manifestarea autentică a ethosului creștin înseamnă ieșirea din anonimul a comunităților paleocreștine. Întru Hristos are loc o schimbare fundamentală a perspectivei prin care credința baptismală constituie deopotrivă punct central și punct de pornire al urcușului duhovnicesc pentru cei credincioși. Crainic consideră etnicul *element propriu poporului român* – un element esențial, care generează și susține *o cultură proprie ancestral-rurală și o credință puternică ortodoxă, identitară*.

Mistica – fiind considerată ca o estetică a sinelui – presupune în primul rând o fază de purificare = *katharsis*. Această etapă de purificare este o treaptă pregătitoare, premergătoare. Procesul kathartic poate fi considerat, deci, un preambul mistic. În acest context, Î. P. S. Andrei arată că, *ontologic*, omul este orientat spre libertate deplină și dobândește această libertate doar atunci când Îl ascultă pe Dumnezeu. Neascultându-și Creatorul, *libertatea umană devine libertinaj*, iar libertinajul îl scoate de pe calea virtuții, îndreptându-l pe nesimțite spre vicii și răutăți, spre patimi și spre robie spirituală. De fapt, libertinajul aduce, în acest sens, pierderea libertății inițiale²⁰. Astfel, căutarea mistică este o căutare a frumosului, a desăvârșirii.

Procesul de cunoaștere a lumii prin sine este potențat de energia creatoare, unitivă, baptismală, ca formă de renaștere interioară și de adoptare a unei noi identități hristice.

¹⁸ I MANTZARIDIS, Giorgos, *Morala Creștină II - Omul și Dumnezeu Omul și semenul Poziționări și perspective existențiale și bioetice*, ed. Cornel Coman, Constantin (București: Editura Bizantină, 2006). pp. 10-11

¹⁹ Mihai HINCINSCHI, „Ethosul Misionar Ortodox”, în *Ehtos și Etnos*, ed. Ștefan Iloaie (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2008), 119-31. p. 120

²⁰ Î. P. S. Andrei ANDREICUȚ, *Am putea trăi frumos? - Pledoarie pentru o viață morală curată*, p. 65.

Pentru Crainic, creștinismul pe cât de universal trebuie să se comporte (pornind de la conceptul teologic de *καθόλου*) se dovedește incomplet fiindcă ignoră importanța aspectului etnico-cultural în definirea și azeziunea față de acesta. Crainic privește etnicul ca fiind un element propriu poporului român, astfel identitatea sa se definește pornind de la aspectul etnic particularizant, ce generează o cultură proprie (ancestral rurală) și o credință creștină, ortodoxă, imposibil de dublat în alte contexte sau spații geografic-culturale. Dat fiind faptul că, în perspectiva crainiciană, credința este acel nucleu dur în jurul căruia se structurează întreaga societate, inclusiv cea românească, pentru ca aceasta să poată fi identificată și particularizată pentru spațiul românesc – respectiv să fie proprie acestuia și numai acestuia – devine imperios necesar ca elementul etnic să fie incorporat încă de la început în însăși definirea ortodoxiei românești. În caz contrar, identitatea românească s-ar pierde în contextul globalizării culturale, proiectate în perioada interbelică²¹.

Căutarea mistică este o căutare a frumosului prin regăsirea sinelui. Frumosul uman, exterior, reprezintă o oglindire a spiritului interior, precum și o întrezărire a vieții lăuntrice în armonie cathartică cu Dumnezeu. Chipul uman reprezintă veșnicia sufletului și starea de unitate cu Dumnezeu. Reprezentarea estetică, prin iconografie, a naturii transcendente, imuabile, imutabile, a-temporale, a-spațiale și perfecte a lui Dumnezeu generează trăirea mistică, personală și non-comunicabilă. Ca pas organic, natural, ulterior trăirii mistice, ca experiență trăită în lăuntruul ființei, urmează *ratio* – o formă de logositate direcționată către exterior, prin spectrul gândirii, ce încearcă să dea o coerență logico-rațională a incomunicabilului mistic.²²

Firea sa vulcanică, explozivă, colerică, temperamentală, îmbinată cu capacitățile sale discursive și intelectuale fac din jurnalistul Crainic un veritabil analist politic care se va folosi de facultățile sale analitic-filosofice în zona politicului și social-culturalului românesc. În esență, Crainic observă oportunitatea de a-și folosi întregul său potențial în scopul redobândirii acelei conștiințe a unui filon latin. El întrevide posibilitatea de a fi un punct de referință în politica românească, respectiv o „eminentă cenușie” la nivelul ideologiei și politicilor publice interbelice.

Este mai mult decât evident faptul că fascinația lui Crainic pentru mișcările de extremă dreaptă germană și italiană reprezintă punctul de plecare și motivare pentru demersul său

²¹ M.HIMCINSKI, „Ethosul Misionar Ortodox”. în *Ehtos și etnos*, ed. Ș. Iloaie (Cluj;: Presa Universitară,p. 127.

²² Sorin DUMITRESCU, *Noi și Icoana* (I) (București: Fundația Anastasia, 2010). pp. 190-191

politic în spațiul românesc, respectiv un model clar de urmat pentru România și cetățenii săi în vederea dobândirii unei identități naționale clare și distincte, precum și forjării unui stat și popor autogovernat pe principiul etnicității, regrupat în jurul Bisericii, ortodoxismului cu specific românesc.

Dacă putem defini perioada „pașoptistă” ca fiind una a națiunilor, identitară, de re-identificare și regrupare în jurul conceptului și ideii de națiune, atunci, într-o oarecare măsură, conceptul de națiune își găsește un loc interesant (sub forma unui nucleu pseudo-identitar) în perioada interbelică.

Perioada interbelică reprezintă un moment „interesant” al istoriei geopolitice, sociale, economice și culturale a României, precum și, cu atât mai mult, un răstimp de frământare, de tumult, la nivelul credințelor politice și doctrinare ale statului național român proaspăt creat (redimensionat și realiniat la nivelul hărții geopolitice europene ca urmare a unificării provinciilor strămoșești și ca rezultat al Conferinței de Pace de la Paris din 1919).

Ultranationalismul german și fascismul lui Mussolini – ambele reprezentând forme de romantism târziu – sunt elemente față de care Crainic a nutrit o veritabilă fascinație politică, toate acestea coroborându-se cu radicalizarea perspectivelor cu privire la om, etnie, rasă, neam și spiritualitate.

Așa cum observă Andrei Oișteanu, pornind de la o interogație mai degrabă teoretică, în lucrarea sa *Imaginea evreului în cultura română*: „Începând cu mijlocul secolului al XIX-lea, intelectualii și politicienii români au preferat să vorbească despre toleranță mai degrabă decât să o practice. Românul autentic, adevărat, nutrește o aversiune față de imaginea „străinului” și, într-o oarecare măsură, antisemitismul său nu este asumat, dar întotdeauna prezent în mentalul individual și colectiv, precum și în imaginarul colectiv²³. Ospitalitatea și toleranța, mai exact absența ori suspendarea acestora, fac din România o pradă sigură pentru antisemitismul ca politică de stat.” Ospitalitatea este percepută de către români ca o importantă calitate națională. În schimb, toleranța însăși, este percepută ca o slăbiciune serioasă care va permite „străinilor” să nu se supună românilor, ca un act de bunătate nebunească, prin urmare drept un defect național serios²⁴.

²³ Andrei OIȘTEANU, *Imaginea evreului în cultura română. Studii de imagologie în context est-central-european*, ediția a I (Iași: Editura Polirom, 2012).

²⁴ idem, p. 37

De la începutul anilor '30, Crainic își pune în aplicare convingerile politice cu privire la activitatea misionară mistico-religioasă pentru a salva indivizii și poporul român prin naționalism creștin-ortodox²⁵.

Nichifor Crainic va juca rolul de eminență cenușie a mișcării legionare românești, mai ales în condițiile în care la nivel ideologic naționalismul fascist pe care aceștia îl promovează ca soluție pentru România vine în perfectă armonie cu nucleul intim al convingerilor sale. Crainic, așa cum am observat, nutrește o fascinație profundă pentru Mussolini, iar fundamentalismul său religios, precum și viziunea statului etnocratic, ambele rezonau perfect cu ceea ce se dorea a fi România sub mișcarea legionară a lui Corneliu Zelea Codreanu și Horia Sima: un stat Național-Legionar de extremă dreaptă, antisemit, anti-masonic, anti-comunist, anti-capitalist, anti-bolșevic cu un unic filon identitar, creștinismul-ortodoxist românesc

Firea vulcanică, temperamentul coleric al acestui filozof-teolog, remarcabilele sale capacități discursive și intelectuale l-au transformat într-un autentic analist, în stare de a percepe, descrie și sintetiza elementele politicului și social-culturalului românesc.

Crainic a avut *o evidentă aplecare asupra naționalismului identitar*, iar unele dintre afirmațiile sale ce se înscriu de fapt, într-o argumentație de tip apologetic – având multe și felurite sensuri și tâlcuri adânci – pot fi interpretate diferit și pot genera controverse virulente. Multe dintre afirmațiile cuprinse în cuvântările și scrierile sale pot fi răstălmăcite dacă sunt cercetate fugitiv și superficial; dacă, însă, sunt analizate cu luare-aminte, în chip profund, ne arată că în viziune crainiciană spiritul creștin nu este violent, dar nici pasiv sau al „brațelor încrucișate”, el are „*o sacră violență morală* cu care sparge formele perimate ale lumii vechi, dărâmă imperii de strâmbătate, *declară război legioanelor de vrășmași văzuți și nevăzuți*”²⁶.

Crainic nu promovează și nici nu justifică violența grobiană, ci sacralitatea schimbării morale, a înnoirii metamorfozatoare; el militează pentru redobândirea identității naționale și pentru un popor ce se autoguvernează pe principiul etnicității, adunându-se și regăsindu-se în jurul Bisericii, mărturisind și transpunând în fapte ortodoxismul cu specific românesc. Ca urmare a expansiunii teritoriale presupuse de crearea statului național unitar român,

²⁵ [...] naționalismul, și mă refer la noul naționalism care, până ieri, se târa pe sub pământ, își înmoaie entuziasmul în lumea nevăzută a îngerilor. [...] CRAINIC. pp. 68-69

²⁶ Nichifor CRAINIC, "Calendarul", rubrica "Reflexii duminicale", anul I, nr. 107, 22 iulie 1938;

societatea a intrat într-o perioadă de efervescentă spirituală, într-o căutare de idealuri, modele, orientări. *Autohtonismul* lui Crainic este genuin și coagulat în jurul identității naționale românești, având ca pilon central credința ortodoxă. Conceptele doctrinare și ideologice crainiciene sunt influențate puternic de *viziunea sa profetico-mesianică* legată de redefinirea noastră națională, de cadrul și felul în care poporul român ar trebui să-și redescopere identitatea prin intermediul culturii (preponderent tradiționale, ancestrale). Această identitate complexă – un adevărat nucleu al românismului – trebuie coroborată cu Ortodoxia. Crainic are în vedere *o Ortodoxie* ce nu se complăce în pasivitate, ci care *se dinamizează* (perpetuu), chiar se radicalizează, devenind *luptătoare*, metamorfozatoare și *un mijloc prin care să fie descoperit și eliberat întregul potențial duhovnicesc* ascuns al românului. Una dintre dilemele pe care le ridică personalitatea controversată a lui Crainic este cea legată de *ortodoxismul său radical*. Se pune întrebarea dacă naționalismul său exacerbant este generatorul ortodoxismului său radical, sau dacă ortodoxismul său *a-priori* ”fundamentalist” este sursa adeziunii sale la filonul ultra-naționalist. Întrebarea rămâne deschisă și poate constitui subiectul unei cercetări ulterioare.

Închisoarea de la Aiud reprezenta „o lentă scufundare în cercurile dantești ale suferințelor, iadului imaginat de semenii săi, o teribilă reîntoarcere în anonimatul maselor abrutizate de regimul lagărelor [...]”. În condițiile detenției, timpul și spațiul se redimensionează la nivelul dezumanizării „omului din subterană”, descris în romanul lui F. M. Dostoievski. Un adevărat declin interior se atunci când Crainic devine prizonierul propriei sale ideologii și țării. Pentru Crainic, *experiența carcerii este una duală și* comportă atât acel aspect al alienării față de credință, *alienare* potențată de *sentimentul de abandonare*, cât și acela al *regăsirii întru Dumnezeu*²⁷.

În ceea ce-l privește pe Crainic și pe alții asemenea lui, calea ascezei mistice prin ancorarea profundă în religiozitate și spiritualitate au reprezentat singura soluție de revigorarea psihologică și de combatere a încercărilor de distrugere a voinței și identității. Regăsirea lui Dumnezeu și a credinței este mai mult decât una declarativă, reprezintă singura metodă de supraviețuire în fața ororilor închisorii.

Practica creștină a postului, trăită de însuși Iisus, într-o stare de solitudine, ca pregătire pentru misiunea Logosului în lume, potențează ideea unei lupte spirituale cu propriul eu. În

²⁷ Geta Marcela PÂRVULESCU, Nichifor Crainic - Monografie (Deva: Editura Emia, 2010). pp. 223-224

această paradigmă interpretau Părinții Bisericii Primare postul, drept act de refacere a legăturii primordiale dintre Adam și starea paradisiacă, ca vindecare a stării de halucinație (iluzie) a păcatului. Maniera în care Crainic descrie acest fenomen al foamei acutizate și perpetue se înscrie în calea misticii creștine. Legătura pe care o realizează, la nivel emoțional, între starea martirică și Pâinea Hristică, ambele menite afierosirii, corespund stării eclesiale inițiale. Prin aceste acte de contemplație, reflexivitate și interiorizare a trăirii mistice (ce generează și un ars poetica aparte) Crainic se apropie de vocația sa mundană. Transfigurarea spirituală a acestuia nu se putea face fără de experiența „înălțătoare” a carcerii și nici fără de pre existența unui substrat kerigmatic în spiritul vocației sale teologale.

Cortegiul suferințelor abătute în această perioadă asupra lui Crainic este estompat de *recursul său la instanța divină* și la actul de *imitatio Christi* prin înălțarea unei *rugăciuni pentru sufletele torționarilor și opresorilor săi*. Îndelungata încarcerare poate fi interpretată ca un răstimp *catalizator duhovnicesc* pentru omul și intelectualul lui Crainic. Din punct de vedere spiritual, **Crainic își regăsește credința și vocația**. Această metamorfozare este mai vizibilă mai ales în opera sa poetică. Zbuciumul său interior, dar și capacitatea sa de transfigurare a liricii încărcate cu o mistică profundă devin evidente în poezia post-carcerală. Aceasta *nu mai este doar un act descriptiv, ci trăire lăuntrică a Logosului divin*, este o interiorizare a experienței mistice.

Conceptul de *logos* are un istoric milenar și o evoluție îndelungată. În creștinism, acest concept deosebit de complex ca semnificație este asociat cu cea de-a doua Persoană a Sfintei Treimi cu Hristos- Cuvântul cel întrupat. (In. 1 ,3.) Unul dintre textele cele mai profunde ale Noului Testament (anume, *prologul ioaneic*) Îl numeste pe Hrisos Mântuitorul; *Cuvânt* Λογδς al lui Dumnezeu, Care S-a sălășluit între oameni, mântuindu-i „*Cuvântul trup S-a facut „sarx” „incarnatione”/ exprimă în cuvinte simple și cuprinzătoare învățătura întrupării Mântuitorului, una dintre fundamentele soteriologiei creștine. Termenul de logos a fost folosit inițial în filozofia greacă de Heraclit (500 î.Hr.) ulterior de Platon, Aristotel; de asemenea, apare și în doctrina stoică, unde logosul și natura constituie o unitate bine conturată. De fapt, cel mai important moment al evoluției acestui termen este cel în care i se recunoaște calitatea de ființă personală. Iar cel care pune în lumină acest fapt este Filon din*

Alexandria. Acesta preia tradiția platonice și stoică de până la el și face un pas înainte, atribuind un caracter personal Logosului ²⁸.

Ideea că logosul reprezintă Chipul lui Dumnezeu face anumite *deschideri antropologice*, care își vor găsi sensul deplin odată cu întruparea Fiului lui Dumnezeu. Logosul reprezintă chipul lui Dumnezeu; prin el a fost creată lumea; inteligența umană sau capacitatea de a raționa a omului reprezintă, la rândul ei, un chip/reflexiv- oglindire al acestuia (a logosului). Logosul are sensuri multiple: *cuvânt, poruncă, zicere/grăire, știință, cunoaștere, înțelepciune*. Cuvântul reprezintă o modalitate de comunicare și de comuniune=*koinonia* între oameni. Înțeles în *sensul mai larg de învățătură călăuzitoare spre mântuire*, cuvântul trebuie să fie primit, *nu doar cu rațiunea, ci mai ales cu inima*, ulterior, trebuie să fie împlinit prin *faptă*. Filozofii și teologii au raportat sensurile logosului la tâlcurile *sophiei*-*înțelepciunii*, arătând că sfera semantică a acelor două noțiuni este extrem de vastă și că ele se completează armonios și reciproc. **Hristos Logosul este-totodată- și Sophia**=Înțelepciunea cea desăvârșită- care se comunică / împărtășește oamenilor deschiși la suflet prin credință, har și cultivarea virtuții (de fapt, a virtuților) *Filon din Alexandria* nu a socotit *logosul* drept simplă metaforă, ci a accentuat rolul său de **element primordial și mediator între transcendent și imanent**. Sfinții Părinți au arătat că *logosul* (=cuvânt și știință) transmite primitivului un mesaj, transmite cunoștințe esențiale/ cunoaștere. În acest sens, sfântul *Atanasie cel Mare* tratează despre *logositatea Creației*, arătând ca lumea văzută și cea nevăzută a fost creată potrivit unei raționalități incomprehensibile pentru om, iar Creația și toate actele mântuirii și încorporării noastre în Biserică ne transmit învățături esențiale.

Corporal, deși de o materialitate subtilă, circulând ca un fluid în toate elementele lumii vizibile, la stoici), Logosul nepăstrând din filosofia păgână decât numele, este în filosofia creștină principiul generator și mântuitor al universului. Afirmția prologului Evangheliei Sf. Ioan că: „Fără El (Logos) nimic nu s'a făcut din ce s'a făcut" a indicat gânditorilor creștini să vadă în Logos isvorul general al ființelor și principiul creației. Expresia din același prolog că: „In El era viața", înseamnă o viață spirituală, rațională. Aici, doctrina creștină despre Dumnezeu-Logos are atingere cu teoria platonice despre Idei, dar această atingere e trecătoare, pentru că, deși Ideile lui Platon prezente încă în doctrina școlii

²⁸ 245 Vezi Marian Hillar, „The Logos and Its Function in the writings of Philo of Alexandria: Greek interpretation of the Hebrew Mith and Foundations of Christianity”, A Journal from The Radical Reformation. A Testimony to Biblical Unitarianism VII, 4 (1998), p. 50.

alexandrine sub numele de νοήματα, τύποι και όγοι și, imperiul acestor Idei se destramă: Logosul în care ancoraseră Ideile era la Dumnezeu și era Dumnezeu însuși). Atotputernicia și atotștiința Logosului au făcut inutilă prezența Ideilor. [...] Logosul nu este numai creator, El este și ordonator. [...] Creația cea mai revoluționară a gândirii patristice este identificarea Logosului cu Iisus Hristos. Iisus Hristos este Logosul total, integral. Această mântuire însemna suprimarea păcatului și a tuturor consecințelor lui prin moartea trupească a Logosului însuși, apoi crearea din nou a lumii prin inundarea luminii inefabile a adevăratei cunoașteri și a harului. Această lumină de cunoaștere și har iradia din însuși Logosul Iisus Hristos. [...] Prin identificarea Logosului cu Iisus Hristos, gândirea patristică reface unitatea primordială a cosmosului unind Logosul precreștin cu crucea luminii în persoana istorică a Mântuitorului. De aci înainte lumea e una și toate eforturile ei tind spre împărăția luminii.”

29

Crainic nu este un teoretician al misticii și nici un „practicant”, în schimb, el rămâne un teolog-filosof. Din această privință, folosind mecanismele specifice filosofiei, încearcă să actualizeze mesajul evanghelic într-o manieră patristică filocalică. Logosul reprezintă axa fundamentală a spiritualității răsăritene și poate fi analizat rațional, filosofic, respectiv, în același timp, experimentat la nivel teologal, mistic. Crainic face o *analiză de filosofie comparată*, iar acest lucru reprezintă punctul în care el se diferențiază de mistici, ori de alți filosofi ai religiei. Pornind de la această analiză a logosului, el va regăsi logosul „trăit”, logosul personal *experiat*, în ecuația reintroducerii fenomenului discursului cu privire la logos în spiritualitatea populară românească, una ce fusese privată de această viziune filosofică, implicit de profunzimea conceptuală necesară actului trăit.

Logositatea reprezintă acel element identificat, în cheie hristologică, în strânsă legătură de katolicitatea/ universalitatea stării eclesiale. Este un element comun creștinismului, însă, Crainic are nevoie de această abordare filosofică, precum și de reintroducerea discuției în spațiul românesc astfel încât să dea seama de specificitatea Ortodoxiei românești. Crainic devine așadar personajul liant dintre cultura românească veche, tributară miticului arhaic, și elementele de logositate metafizică specifice spiritualității orientale.³⁰ În acest sens, recursul la tradiție, tradiționalism, spiritualitate

²⁹ Pr. Ioan G.COMAN, „Frumusețea gândirii patristice”, în *Gândirea*, nr. 2 (1942): 57-69. pp. 60-63

³⁰ Pentru o perspectivă asupra acestei fuziuni dintre satologie și spațiul ondulatoriu blagian vezi Emanuel Cășvean, „Satul, depozitar al creștinismului ancestral și izvor de spiritualitate românească. L. Blaga, D.

ancestrală, cultură arhaică sătească, folclor și etnografie, într-o manieră revizitată din prisma misticii răsăritene, reprezintă singura soluție menită să contracareze aceste interferențe prejudicioase pentru identitatea națională a satului) ca mediu idilic- ancestral) și a neamului românesc. Așadar, chintesența ideologică a gândirismului este generată de filonul logosității ca act unitiv dintre ratio și fide, în cheia românismului ce asimilează această cultură spirituală și se descarcă printr-o abordare mistică proprie. Decodificarea acestei mistice se va face, așa am menționat deja, pornind de la o analiză a logosului pe cale rațional-filosofică.

Logositatea, conceptul central al teologiei mistice, ca manifestare unitivă este introdus, gradual, de către Nichifor Crainic folosindu-se de spusele marilor Părinți ai Bisericii. Așa cum afirmam la finalul capitolului anterior, fundamentul argumentației crainiciene în favoarea unei abordări filosofice a misticii va fi reprezentat, inevitabil de viziunea teologică a patristicii ortodoxe. Maniera didactică a expunerii cursurilor sale de mistică, opera sa teologică centrală, cuprinde, la începutul fiecărei prelegeri, elemente justificative având rol de preambul (*captatio benevolentiae*) a propriei sale viziuni cu privire la respectivul element teologic, ori filosofic expus. Crainic construiește o retorică argumentată, fragmentară, ce contribuie, element cu element, la o construcție a teoriei sale teologic-filosofice ca întreg.

Logositatea implică un *dinamism* deosebit și are semnificații profunde și numeroase ce trebuie cercetate și experiate. În curentul de idei, original în cultura, literatura și filozofia românească, numit *gândirism*, se conturează câteva elemente fundamentale ale viziunii crainiciene. Acest nucleu gândirist-crainician cuprinde concepte precum: ① *recursul la tradiția românească*, ② *autohtonismul/ românism*) ③ *ortodoxia* (adică, creștinismul românesc trăit/ ortodoxismul) Potrivit lui Crainic, întreaga structură a societății, culturii și cugetării românești poate -și trebuie- să se coaguleze în jurul unui filon central: spiritualitatea creștin- ortodoxă românească.

Crainic și gândiriștii consideră și afirmă că reactualizarea filonului ortodox drept element guvernant (călăuzitor) în spațiul românesc se realizează printr-un repetat apel la instanța divină, prin apel la istoria și profunzimea filozofiei, adică ***logositatea trebuie argumentată și conectată cu învățăturile Sfinților Părinți, în limitele dogmei și susținută***

Stăniloae, N. Crainic și arhetipul etnografic”, în *Satul și Spiritualitatea Rurală - între tradiție și modernitate*, ed. Jean Nicolaie, Ovidiu Panaite, și Dragoș Șuşman (Alba Iulia: Editura Reîntregirea, 2019), 519. pp. 197-204

(și) prin referințe din lucrările filozofilor consacrați. În acest context, Crainic redescoperă semnificațiile misticiei renane via Meister Eckhart din Hochheim.

Logositatea ca *theologia* evidențiază ideea că creștinismul nu este doar un sistem filozofic, ci este- înainte de toate- Persoana istorică a Mântuitorului. După cum subliniază părintele Dumitru Stăniloae, analizând cugetarea teologică a lui Crainic, opera crainiciană stă sub semnul Logosului, care este din veșnicie (adică, *neîntrupat*) și- totodată- pogorât pentru mântuirea noastră între oameni (adică, *întrupat*) Crezând în logos ca în rațiunea divină a lumii, doctrina ortodoxă evidențiază *valoarea principiului teandric* - adică a împreună-lucrării omului (pelegrin spre Împărăția cerurilor) cu Dumnezeu.

Românismul sau naționalismul autohton, conturat și promovat de scrierile și de rostirile lui Nichifor Crainic este strâns legat de Ortodoxie și multiseclar, precum este nația și Biserica ei. Având în acest sens, o multitudine de argumente riguros întemeiate Crainic a polemizat vehement cu filozoful Constantin Rădulescu- Motru, care a lansat ideea că românismul reprezintă o realitate nouă, constituită și afirmată mai ales după împlinirea dezideratului național (1918), adică după crearea României Mari.”³¹

Profesorul Mihai Gheorghiu a afirmat că deși Nichifor Crainic a fost un adevărat mentor spiritual al naționalismului românesc și a determinat intelectualitatea interbelică să reevalueze cu atenție și sensibilitate tezaurul tradițiilor ancestrale și al spiritualității ortodoxe, el a fost lipsit de abilitate politică.³² “*Dascălul de mistică*” a devenit un doctrinar al naționalismului românesc ortodox prin eseistica sa ideologico-teologică. Forma eseisticii sale naționaliste este *predica*”³³ Crainic arată că învățătura creștină este singura doctrină nepieritoare, perenă, care poate oferi repere veșnice omului dezorientat, aproape pierdut în *haos*. Naționalismul crainician denumit uneori simplu “românism” sau “autohtonism”, reprezintă, de fapt, o soluție viabilă, o cale de ieșire din haosul ideologic interbelic. Crainic considera că prin redescoperirea și revigorarea tradițiilor strămoșești, marcate profund de

³¹ Nichifor Crainic, a contestat și combătut multe dintre afirmațiile contemporanului său Constantin Rădulescu Motru, polemizând cu acesta de-a lungul timpului prin articole redactate în *Gândirea* și prin conferințele ținute în centrele universitare din țară și chiar în străinătate. Vezi Constantin Rădulescu- MOTRU *Românismul. Catehismul unei noi spiritualități*, p. 27.

³² Profesorul M. Gheorghiu l-a numit pe Crainic “teolog și misionar mistic rătăcit în politică” Mihai GHEORGHIU, *Reversul istoriei. Eseu despre opera lui Mircea Eliade*, p.

³³ Mihai GHEORGHIU „Nichifor Crainic- misionar rătăcit în politică” în *Reversul istoriei. Eseu despre opera lui Mircea Eliade*, p.

doctrina și de spiritualitatea ortodoxă, nația poate evita și contracara atât individualismul occidental, cât și colectivismul bolșevic.

Privit obiectiv- și nu tendențios-, *naționalismul crainician nu este xenofob și nici extremist* (deși, unele dintre articolele lui Crainic exprima frustrarea majorității românești/ortodoxe față de înavușirea rapidă și puterea economică remarcabilă a unor “străini de neam”) Naționalismul crainician reprezintă o reacție puternică față de modernismul elitelor românești, față de lipsa de discernământ în selectarea modelelor de viață și de conduită morală, față de indiferentismul și superficialitatea religioasă a contemporanilor săi.

Geta Marcela PÂRVĂNESCU a afirmat privitor la activitatea politică a lui Nichifor Crainic că: *”intrând în labirintul acesta, Nichifor Crainic își propunea, de fapt, refacerea statului etnocratic, ceea ce în din perspectiva lui, reprezenta un proiect armonios, și mai ales viabil.”*³⁴ Statul etnocrat nu reprezintă doar un proiect utopic crainician și nici un simplu element imaginar, abstract, rupt de realitate și de istorie. Dimpotrivă, tratând despre *românism*, despre istoria gliei moștenite din străbuni, Nichifor Crainic aduce în prim-plan personalități ale istoriei recente (sec. XIX- lea)³⁵ și respectiv, contemporane lui (istoricul Nicolae Iorga)³⁶ Acești oameni deosebiți se remarcă și prin faptul că au conturat chipul plinar al unui stat român strălucitor, desăvârșit – care, pe de o parte, constituie *o realitate* (împlinită prin constituirea României Mari, dar pe de altă parte, rămâne *un model ideal*; *Contururile acestui stat se oglindesc de veacuri în adâncimile curate ale sufletului românesc.*

Nichifor Crainic rămâne o personalitate controversată, în pofida faptului că a aderat din toată ființa sa la învățătura Bisericii și a căutat să impună această învățătura ca temelie a statului, pentru a-l izbăvi din haos și degenerare. A considerat că Ortodoxia constituie elementul esențial al românismului și că înnoirile propuse și promovate de elitele românești îndepărtează poporul de tradițiile transmise și păstrate cu sfințenie din generație în generație.

Etnocrația propusă și promovată de Nichifor Crainic ca modalitate structurare și de cârmuire a unui popor în perspectiva veșniciei și nu doar a existenței noastre imanente,

³⁴ G. M. PÂRVĂNESCU, „N. Crainic- gânditorul politic” în *Nichifor Crainic- monografie*, ed. Emia, Deva, 2010, p. 164.

³⁵ N. Crainic evocă figura lui **Nicolae Bălcescu**, precum și *cugetarea eminesciană*, manifestată prin opera sa poetică.

³⁶ Pe plan politic și filozofic, Nichifor Crainic nu împărtășea toate ideile savantului Nicolae Iorga, dar îl aprecia în mod deosebit ca istoric al Imperiului și Bisericii Bizantine.

limitate, presupune o permanentă raportare la învățătura și morala creștină. *Etnocrația*, fiind un concept de inspirație și cu fundamentare creștină, nu se reduce doar la stabilirea unor repere teoretice la explicarea (exegeza) lor, ci presupune aplicarea lor în viața națiunii. Crainic a arătat că etnocrația reprezintă un ideal realizabil, nu unul utopic; Pentru Crainic, etnocrația era un program de guvernare (autentic/ nu formal-) creștină a poporului, un program aplicabil, care viza transformarea efectivă a realităților românești.

Raportul dintre românism și Ortodoxie a fost aprofundat de către părintele Dumitru Stăniloae, care a arătat că elementele etnic și cele spirituale s-au îmbinat în chip armonios, atât în contextul multietnic și policonfesional al Transilvaniei, cât și întregul areal al Ortodoxiei românești.

Ca și Nichifor Crainic, părintele Dumitru STĂNILOAE considera că subliniind particularitățile spirituale și valoarea tradițiilor moștenite din strămoși nu lezăm sentimentele naționale ale altor etnii (minoritare, chiar și în spațiul intracarpatic) ci ne conturăm și afirmăm identitatea etnică și confesională. Din perspectiva părintelui Stăniloae, suprapunerea elementelor etnice și spirituale a contribuit în mod esențial la emanciparea românilor aflați timp de secole sub dominație străină și la realizarea României Mari. Pentru părintele Stăniloae, ca și pentru Nichifor Crainic, fundamentele și tradițiile creștine ale națiunii au marcat profund devenirea și menținerea noastră ca popor, respectiv, adeziunea și afirmarea noastră ca entitate/comunitate ecleziastică.

În accepțiunea părintelui Dumitru Stăniloae, perpetuarea tradiției *în și prin Biserică* nu reprezintă un proces liniar, și nici o evoluție constantă, ci presupune schimbări și adaptări treptate, dar și păstrarea elementelor esențiale, care nu se modifică în decursul trecerii timpului sau odată cu transformările de natură socială. Ceea ce în mod indubitabil se păstrează în istoria și evoluția unui popor este tocmai latura sau viața sa religioasă, sacral-mistică.³⁷

În eseu sugestiv intitulat *Scurtă interpretare teologică a națiunii*, Dumitru Stăniloae precizează, folosind argumente biblice și exegetice, că națiunea *nu* reprezintă o reminiscență a a păgânătății, cum afirmă unii teologi romano- catolici, ci *o comunitate- cadru* ce poate- și trebuie- să fie salvată prin credință și faptă” Spre deosebire de filozoful Nae Ionescu, care considera că apariția națiunilor pe scena istoriei este legată și chiar cauzată de căderea

³⁷ D. STĂNILOAE „Creștinism și tradiție în viața națională”, în *Luceafărul* (an. I) nr. 2/ 1941, p. 43.

omului în păcatul neascultării , Dumitru Stăniloae a arătat că în Adam și Eva se cuprindeau potențial toate națiunile (viitoare) ale lumii și că în pofida neînțelegerilor dintre națiuni, degenerate în vărsări de sânge, înrobiri și cotropiri, la baza fiecărui tip național acționează un model dumnezeiesc

Interpretarea teologică a națiunii dovedește profunzimea cugetării părintelui Stăniloae; el a depășit argumentația teologică sumară a lui Nichifor Crainic, *ieșind din sfera discursului jurnalistic și ideologic al epocii interbelice*. Putem afirma că prin argumentația sa teologică, Dumitru Stăniloae nu a căzut în ispita naționalismului (vulgar), promovat de unii dintre contemporanii săi.”

Deși reliefa legăturii ontologice dintre spiritualitatea românească și trăirea ortodoxă constituia un țel comun pentru cei doi cugetători, *Stăniloae a evidențiat* preponderent **aspectele teologice ale românismului**, iar Nichifor Crainic a dat românismului o **nuanțare filozofico- naționalistă**. Părintele Stăniloae a evidențiat mai cu seamă latura duhovnicească a românismului, insistând ca tradițiile și valorile ”tradiționale” ale poporului să fie redescoperite și actualizate; iar Crainic a dat românismului o turnură naționalistă, impunând recunoașterea valorilor ancestrale (și totodată) respingerea ideilor și influențelor moderniste și cosmopolite.

Cu toate că implicarea și afilierea politică a lui Nichifor Crainic era dezaprobată de mai-tânărul Stăniloae, ei au colaborat vreme îndelungată în cercetarea și evidențierea legăturii dintre națiune și spiritualitatea ortodoxă. În contextul istoric și ideologic interbelic, reliefa și mai ales, *conștientizarea acestei legături* reprezenta o provocare majoră pentru ambii teologi. Nichifor Crainic, și ulterior, Stăniloae, ca dascăli de mistică și respectiv, dogmatică au reușit să evidențieze teologic (și nu doar prin prisma filozofiei religiei, precum Eliade) legătura ființială dintre sufletul românesc și elementele de bază ale învățaturii și trăirii ortodoxe.

Bibliografie

A. Izvoare scripturistice, patristice și liturgice

1. *Biblia sau Sfânta Scriptură* tipărită cu binecuvântarea preafericitului părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2008.
2. *Biblia sau Sfânta Scriptură, ediție jubiliară a Sfântului Sinod*, versiune diortosită după Septuaginta, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania arhiepiscopul Clujului sprijinit pe numeroase alte osteneli, Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.
3. Evagrie Ponticul, „Cuvânt despre rugăciune”, în *Filocalia*, vol. 2, traducere de Dumitru Stăniloae, Institutul de Arte Grafice „Dacia Traiană” S.A., Sibiu, 1947.
4. Sf. Maxim Mărturisitorul, „Cele două sute de capete despre cunoștința de Dumnezeu și iconomia Fiului lui Dumnezeu”, în *Filocalia*, vol. 2, traducere de Dumitru Stăniloae, Apologeticum, 2005.
5. Sf. Clement Romanul, „Prima scrisoare a lui Clement”, în Cristina Ciubotaru, Nicolae Mogage, Dan Batovici (ed.), *Părinții Apostolici – Scrieri I*, Editura Polirom, Iași, 2010.
6. Sf. Clement Romanul, „Prima scrisoare a lui Clement”, în *Părinții Apostolici. Scrieri I*, traducere de Cristina Ciubotaru, Polirom, Iași, 2010.
7. Sf. Dionisie Areopagitul, *Opere complete*, traducere de Dumitru Stăniloae, Paideia, București, 1996.
8. Sf. Grigorie de Nyssa, „Despre viața lui Moise”, în *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 29, traducere de Ioan Buga, Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982.
9. Sf. Ignatie Teoforul, „Către magnezieni”, în *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 1, traducere de Dumitru Fecioru, Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979.
10. Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, traducere de Dumitru Fecioru, Scripta, București, 1993.
11. Sf. Iustin Martirul și Filozoful, „Apologia întâi în favoarea creștinilor”, în *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 2, traducere de Teodor Bodogae, Olimp Căciulă și Dumitru Fecioru, Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980.

12. Sf. Maxim Mărturisitorul, „Întrebarea 19: Judecata după lege”, în *Filocalia*, vol. 3, traducere de Dumitru Stăniloae, Apologeticum, f.l., 2005.
13. Sf. Nicolae Cabasila, *Tâlcuirea dumnezeieștii liturghii*, traducere de Ene Braniște, Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1989.
14. Sf. Nicolae Cabasila, *Despre viața în Hristos*, traducere de Teodor Bodogae, Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1997.
15. „Învățătură a celor doisprezece apostoli”, în *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 1, traducere de Dumitru Fecioru, Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979.
16. *Liturghier mic. Dumnezeiasca Liturghie a Sfântului Vasile cel Mare, Arhiepiscopul Cezareei Capadociei*, Ed. Episcopiei Sloboziei și Călărașilor, Slobozia, 2010.
17. *Molitfelnic*, Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2002.

B. Dicționare și enciclopedii

18. *Dictionnaire de spiritualite, ascetique et mystique, doctrine et histoire - Tome IV*, Editura Beauchesne, Paris, 1961.
19. Kittel, Gerhard; Friedrich, Gerhard; Bromiley, Geoffrey W., *Theological dictionary of The New Testament*, vol. 4, Eerdmans, Grand Rapids, 1985.
20. McGuckin, John Anthony, *Dicționar de teologie patristică*, traducere de Dragoș Dâncă și Alin-Bogdan Mihăilescu, Doxologia, Iași, 2014.
21. Mircea, Ioan, *Dicționar al Noului Testament*, Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1995.
22. Skolnik, Fred (ed.), *Encyclopaedia Judaica*, vol. 13, Thomson Gale, Detroit, 2007.

C. Lucrări (volume, studii și articole) crainiciene

1) Volume

23. Crainic, Nichifor, *Cursurile de mistică. Teologie mistică, mistică germană*, traducere de Ioan I. Ică, Deisis, Sibiu, 2010.

24. Crainic, Nichifor, *Poezii*, ediție de Aureliu Goci, Gramar, București, 1998.
25. Crainic, Nichifor, *Poezii alese: 1914-1944. În selecția autorului*, Roza Vânturilor, București, 1990.
26. Crainic, Nichifor, *Șoim peste prapastie: versuri inedite create în temnițele Aiudului*, Roza Vânturilor, București, 1990.
27. Crainic, Nichifor, *Țara de peste veac: 1916-1944. Poezii antume*, ediție de Ioana Cracă, Eminescu, București, 1997.
28. Crainic, Nichifor, *Zile albe, zile negre. Memorii*, vol. 1, ediție de Nedic Lemnar, Casa Editorială Gândirea, București, 1991.
29. Crainic, Nichifor, *Nostalgia paradisului*, Bacău, Babel, 1940.
30. Crainic, Nichifor, *Ortodoxie și Etnocrație*, ediție de Constantin Schifirneț, Ediția an, Editura Albatros, București, 1997.
31. Crainic, Nichifor, *Teologie și filosofie. Publicistică (1922-1944)*, ediție de Adrian Michiduță, Biblioteca, Editura Episcopiei Giurgiului, Giurgiu, 2010.
32. Crainic, Nichifor, „*Am cunoscut iadul!*” *Mărturii din închisoare (1947-1962)*, ediție de Florin Duțu, Floare Albă de Colț, București, 2015.
33. Crainic, Nichifor, *Pribeag în țara mea, sub mască: 23 august 1944 - 24 mai 1947. Memorii*, ediție de Alexandru Cojan și Florin Duțu, Editura Floare Albă de Colț, București, 2015.
34. Crainic, Nichifor, *Pribeag în țara mea. Mărturii din închisoare. Memoriu: răspuns la actul meu de acuzare*, ediție de Alexandrescu Codeescu, Muzeul literaturii române „Orfeu”, București, 1996.
35. Crainic, Nichifor, *Darurile pământului. Poezii*, ediția a treia, Cartea Românească, București, 1929.
36. Crainic, Nichifor, *Cântecele patriei*, Cartea Românească, București, 1926.
37. Crainic, Nichifor, *Țara de peste veac. Poezii antume (1916-1944)*, ediție de Ioana Cracă, editura Em, București, 1997.
38. Crainic, Nichifor, *Poezia noastră religioasă*, ediție de Adrian Michiduță, Ed. Episcopiei Giurgiului, Giurgiu, 2010.
39. Crainic, Nichifor, *Puncte cardinale în haos*, Cugetarea, București, 1936.
40. Crainic, Nichifor, *Ortodoxie și etnocrație. Cu o anexa: Programul statului etnocratic*, Cugetarea, București, 1936.

41. Crainic, Nichifor, *Puncte cardinale în haos*, ediție de Constantin Schifirneț, Albatros, București, 1998.
42. Crainic, Nichifor, *Germania și Italia în scrisul meu de la 1932 încoace*, Cugetarea, București, 1941.
43. Crainic, Nichifor, *Memorii*, Orfeu, București, 1996.
44. Nichifor, Crainic, *Sfințenia – împlinirea umanului (curs de teologie mistică 1935-1936)*, ediție de Teodosie Paraschiv, Ed. Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 1993.

2) Studii și articole

45. Crainic, Nichifor, „8 poeme”, *Manuscriptum* XXVI, 98–101 (1995), pp. 11–19.
46. Crainic, Nichifor, „Alianții lui Adolf Hitler”, *Gândirea* XX, 7 (1941), pp. 337–340.
47. Crainic, Nichifor, „Aproape”, *Ramuri* XV, 6 (1921), p. 188.
48. Crainic, Nichifor, „Avram Iancu”, *Gândirea. Serie nouă* VII, 4–5 (1998), p. 6.
49. Crainic, Nichifor, „Berze”, *Ramuri* VII, 20 (1912), p. 598.
50. Crainic, Nichifor, „Călătorul”, *Gândirea. Serie nouă* 12 (1992), pp. 304–312.
51. Crainic, Nichifor, „Cântec de seară”, *Gândirea* III, 3–4 (1923), p. 45.
52. Crainic, Nichifor, „Cântec evanghelic”, *Neamul Românesc* XIII, 17 (1918), pp. 1–10.
53. Crainic, Nichifor, „Cântece evanghelice”, *Neamul românesc* XIII, 27 (1918), pp. 1–2.
54. Crainic, Nichifor, „Cântecul de leagăn”, *Ramuri* XV, 8 (1921), p. 250.
55. Crainic, Nichifor, „Creștinismul și fascismul”, *Gândirea* XIV, 3 (1937), pp. 97–103.
56. Crainic, Nichifor, „De la democrație la etnocrație”, *Calendarul* (14 august 1932), p. 1.
57. Crainic, Nichifor, „Democrație și demofilie”, *Sfarmă Piatră* 4 (1937), pp. 3–4.
58. Crainic, Nichifor, „Dionisie Areopagitul”, *Gândirea* XXIII, 4–5 (1944), pp. 185–196.
59. Crainic, Nichifor, „Discursul domnului Manoiescu”, *Calendarul* (2 august 1932), p. 1.

60. Crainic, Nichifor, „Elegie”, *Gândirea* III, 6 (1923), p. 116.
61. Crainic, Nichifor, „Fascismul și creștinismul”, *Calendarul* (27 octombrie 1993).
62. Crainic, Nichifor, „În mine nu e Dumnezeu”, *Ramuri – Drum drept* XV, 25 (1922), pp. 31–40.
63. Crainic, Nichifor, „Între Apollo și Iisus”, *Gândirea* VII, 1 (1927), pp. 1–4.
64. Crainic, Nichifor, „Într-o bisericuță veche”, *Ramuri* XII, 5–6 (1919), pp. 94–95.
65. Crainic, Nichifor, „Jgheabul”, *Gândirea* III, 1–2 (1923), pp. 3–4.
66. Crainic, Nichifor, „La răscruce”, *Ramuri* XIV, 1 (1920), pp. 3–4.
67. Crainic, Nichifor, „Mănăstirea”, *Transilvania* LI, 3 (1920).
68. Crainic, Nichifor, „Modul teandric”, *Gândirea* XIX, 1 (1940), pp. 1–7.
69. Crainic, Nichifor, „Modul teandric”, *Gândirea* XIX, 1 (1940), pp. 1–7.
70. Crainic, Nichifor, „Ortodoxie”, *Gândirea* XVI, 1 (1937).
71. Crainic, Nichifor, „Patria”, *Transilvania* LI, 3 (1920).
72. Crainic, Nichifor, „Rasă și religione”, *Gândirea* XIV, 2 (1935), pp. 57–66.
73. Crainic, Nichifor, „Reflexii duminicale”, *Calendarul* I, 107 (1938).
74. Crainic, Nichifor, „Revoluția Legionară”, *Gândirea* XIX, 8 (1940), pp. 521–525.
75. Crainic, Nichifor, „Roma universală”, *Gândirea* XIV, 4 (1935), pp. 169–175.
76. Crainic, Nichifor, „Rugăciunea lui Iisus”, *Gândirea* XVII, 5 (1938), pp. 217–224.
77. Crainic, Nichifor, „Sensul teologic al frumosului”, *Gândirea* XII, 7–9 (1932), pp. 311–319.
78. Crainic, Nichifor, „Sonetul euthanasiei”, *Gândirea* III, 7 (1923), p. 149.
79. Crainic, Nichifor, „Spiritualitate și Româanism”, *Gândirea* XV, 8 (1936), pp. 377–384.
80. Crainic, Nichifor, „Spiritualitate”, *Gândirea* 8–9 (1928), pp. 307–310.
81. Crainic, Nichifor, „Spiritul autohton”, *Gândirea* XVII, 4 (1938), pp. 161–169.
82. Crainic, Nichifor, „Spiritul german contemporan”, *Gândirea* XXII, 2 (1943), pp. 57–64.
83. Crainic, Nichifor, „Teologie și estetică”, *Gândirea* XIV, 1 (1937), pp. 1–9.

84. Crainic, Nichifor, „Tineretul și Creștinismul”, *Gândirea* XIII, 3 (1934), pp. 65–73.
85. Crainic, Nichifor, „Transfigurare românească”, *Gândirea* XXII, 4 (1943), pp. 180–181.

D. Volume auxiliare

86. Anania, Valeriu, *Memorii*, Polirom, Iași, 2008.
87. Anania, Valeriu, *Poeme alese*, Dacia, Cluj-Napoca, 1998.
88. Andreicuț, † Andrei, *Crăciunul și Paștile aduc bucuriile*, Renașterea, Cluj-Napoca, 2020.
89. Andreicuț, † Andrei, *Dinamica despătimirii*, Reîntregirea, Alba Iulia, 2001.
90. Andreicuț, † Andrei, *Mai putem trăi frumos? Pledoarie pentru o viață morală curată*, Ediția a doua, Renașterea, Cluj-Napoca, 2012.
91. Andreicuț, † Andrei, *Morala împărăției întemeiată pe Sfânta Scriptură și Sfinții Părinți*, Reîntregirea, Alba Iulia, 2003.
92. Andreicuț, † Andrei, *Nevoințele desăvârșirii*, Renașterea, Cluj-Napoca, 2011.
93. Andreicuț, † Andrei, *Principii de morală creștină*, Renașterea, Cluj-Napoca, 2011.
94. Andreicuț, † Andrei, *Repere de morală creștină*, Reîntregirea, Alba Iulia, 2007.
95. Andreicuț, † Andrei, *Spiritualitate creștină pe înțelesul tuturor*, Reîntregirea, Alba Iulia, 2002.
96. Andreicuț, † Andrei, *Spovedanie și comuniune*, Ed. Arhiepiscopiei Ortodoxe Alba Iulia, Alba Iulia, 1998.
97. Anzenbacher, Arno, *Einführung in die Philosophie (Introducere în filosofie)*, Herder, Freiburg, 2004.
98. Aristotel, *Poetica*, traducere de Constantin Ion Balmuș, Ed. Științifică, București, 1957.
99. Aristotel, *Retorica*, traducere de Maria Cristina Andrieș, IRI, București, 2004.
100. Bădescu, Ilie, *Sociologie noologică. Ordinea spirituală a societății. Strat și substrat sufletesc*, Mica Valahie, București, 2007.

101. Bădescu, Laura, *Retorica poeziei religioase a lui Nichifor Crainic*, Minerva, București, 2000.
102. Bălan, Nicolae, *Biserica neamului și drepturile ei*, Ed. Mitropolitană, Sibiu, 1928.
103. Bălan, Nicolae, *Ortodoxia în mijlocul frământărilor de azi*, Ed. Mitropolitană, Sibiu, 1933.
104. Balthasar, Hans Urs von, *Liturghia cosmică: lumea în gândirea sfântului Maxim Mărturisitorul*, traducere de Alexandru I. Roșu, Doxologia, Iași, 2018.
105. Băncilă, Vasile, *Teoreticism*, Cartea Românească, Cluj-Napoca, 1934.
106. Bârză, Vasile, *Spiritualitate ascetică și mistică la Sfântul Diadoh al Foticeii*, Ed. Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, Sibiu, 2007.
107. Beldiman, Dana Honciuc, *Statul Național Legionar: septembrie 1940-ianuarie 1941. Cadrul legislativ*, Institutul National pentru Studiul Totalitarismului, București, 2005.
108. Benz, Wolfgang (ed.), *Handbuch des Antisemitismus – Judenfeindschaft in Geschichte und Gegenwart, (Manualul antisemitismului – Antisemitismul în trecut și prezent)*, De Gruyter Saur, Berlin, 2013.
109. Bizău, Ioan, *Viața în Hristos și maladia secularizării*, Patmos, Cluj-Napoca, 2002.
110. Boia, Lucian, *Capcanele istoriei. Elita intelectuală românească din 1930 până în 1950*, Humanitas, București, 2011.
111. Bowlby, John, *Attachment and Loss*, Basic Books, New York, 1982.
112. Brauner, Harry, *Melodii compuse în temnițele Aiudului pe texte de Mihai Eminescu, Șt. O. Iosif, Al. Macedonski, Tudor Arghezi, Elena Farago, Rainer Maria Rilke, Nichifor Crainic*, Ars Docendi, București, 1999.
113. Brune, Francois, *Sfântul Pavel – mărturia mistică*, traducere de Șerban Velescu, Univers Enciclopedic Gold, București, 2011.
114. Bulgakov, Serghei, *Dogma euharistică. Euharistia și problemele sociale*, traducere de Paraschiv Angelescu, Paideia, București, 2000.
115. Buzăși, Ion, *Poezia religioasă românească*, ediția a doua, Dacia XXI, Cluj-Napoca, 2011.
116. Călinescu, George, *Istoria literaturii române - compendiu*, ediție de Anatol Vidrașcu și Dan Vidrașcu, Litera, București/Chișinău, 2001.

117. Caracostea, Dimitrie, *Destinul poetului la Nichifor Crainic*, Tipografia Ziarului Universul, București, 1940.
118. Carlyle, Thomas, *Cultul eroilor*, traducere de Mihai-Eugen Avădanei și Alexandru Zub, Institutul European, Iași, 1996.
119. Chifăr, Nicolae, *Teologie și spiritualitate patristică*, Trinitas, Iași, 2002.
120. Chirilă, Ioan, *A învăța să trăiești veșnicia. Un dialog cu Sandu Frunză*, Ed. Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2019.
121. Chirilă, Ioan, *Fragmentarium exegetic filonian*, Limes, Cluj-Napoca, 2002.
122. Chirilă, Ioan, *Fragmentarium exegetic filonian*, vol. 2, Limes, Cluj-Napoca, 2003.
123. Cioran, Emil, *Schimbarea la față a României*, Humanitas, București, 2006.
124. Cistelean Ioana, *Antologia poeziei carcerale*, Eikon, Cluj-Napoca, 2006.
125. Cistelean, Ioana, *Antologia poeziei carcerale: Radu Gyr, Nichifor Crainic, Andrei Ciurunga, Ioan Andrei, Ion Caraion, Ioan Victor Pica, Dimitrie Paciag, Sergiu Mandinescu*, ediția a doua, Dacia XXI, Cluj-Napoca, 2006.
126. Clark, Roland, *Sfântă Tinerețe Legionară - Activismul Fascist în România Interbelică*, traducere de Marius Adrian Hazaparu, Polirom, București, 2015.
127. Crișan, Vasile, *Aurel Constantin Popovici. Viața și lucrarea sa*, Altip, Alba Iulia, 2008.
128. Crohmălniceanu, Ovid S., *Literatura română între cele două războaie mondiale*, vol. 2, Minerva, București, 1974.
129. Culianu, Ioan Petru, *Arborele Gnozei. Mitologia gnostică de la creștinismul timpuriu la nihilismul modern*, traducere de Corina Popescu, ediția a doua, Polirom, Iași/București, 2005.
130. Cuza, Alexandru C., *Doctrina naționalistă creștină*, f. ed., Iași, 1928.
131. Dancă, Wilhelm, *Teologia are nevoie de filosofie? Contribuții la înțelegerea conceptului de teologie fundamentală*, Sapientia, Iași, 2015.
132. Demarquette, Jacques, *Mistica. Hinduism-budism-Grecia-Israel-creștinism-islam*, traducere de Dan Dumbrăveanu și Victoria Comnea, Herald, București, 1994.
133. Dumitrescu, Sorin, *Noi și icoana (I)*, Fundația Anastasia, București, 2010.
134. Dumitriu, Anton, *Philosophia mirabilis: încercare asupra unei dimensiuni necunoscute a filosofiei grecești*, Ed. Enciclopedică Română, București, 1974.

135. Dungaciu, Dan, *Elita interbelică. Sociologia românească în context european. Contributii la o sociologie a sociologiei*, Mica Valahie, București, 2003.
136. Eliade, Mircea, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, traducere de Cezar Baltag, Univers Enciclopedic, Bucuresti, 2000.
137. Eliade, Mircea, *Sacrul și profanul*, traducere de Brândușa Prelipceanu, Humanitas, București, 2017.
138. Evdochimov, Paul, *Ortodoxia*, traducere de Irineu Ioan Popa, Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996.
139. Felmy, Karl Christian, *De la Cina cea de Taină la dumnezeiasca Liturghie a Bisericii Ortodoxe. Un comentariu istoric*, traducere de Ioan Ică jr., Deisis, Sibiu, 2004.
140. Felmy, Karl Christian, *Dogmatica experienței ecleziale - înnoirea teologiei ortodoxe contemporane*, traducere de Ioan Ică jr., Deisis, Sibiu, 1999.
141. Frunză, Sandu, *Fundamentalismul religios și noul conflict al ideologiilor*, Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2015.
142. Frunză, Sandu, *O antropologie mistică – introducere în gândirea părintelui Dumitru Stăniloae*, Omniscorp, Craiova, 1996.
143. Gheorghiu, Constantin Virgil, *Condotiera*, traducere de Georgiana Matei, Renașterea, Cluj-Napoca, 2011.
144. Gheorghiu, Mihai Dinu, *Reversul istoriei. Eseu despre opera lui Mircea Eliade*, Eikon, Cluj-Napoca, 2014.
145. Gillet, Olivier, *Religion et nationalisme. L'idéologie de l'Eglise orthodoxe roumaine sous le régime communiste*, Ed. de l'Université de Bruxelles, Bruxelles, 1997.
146. Golitzin, Alexander, *Mistagogia, experiența lui Dumnezeu în Ortodoxie. Studii de teologie mistică*, traducere de Ioan I. jr. Ică, Deisis, Sibiu, 1998.
147. Harre, Angela, *Wege in der Moderne Entwicklungsstrategien rumaenischer Oekonomen im XIX und XX Jahrhundert (Căi de modernizare. Strategii de dezvoltare economică în România secolelor XIX și XX)*, Harrassowitz, Wiesbaden, 2009.
148. Hasmațuchi, Gabriel, *Structuri filosofice în scrierile lui Nichifor Crainic*, Ed. Universității „Lucian Blaga”, Sibiu, 2014.
149. Henkel, Jurgen, *Eros und Ethos Mensch, gottesdienstliche Gemeinschaft und Nation als Adressanten theologischer Ethic bei Dumitru Stăniloae (Eros și etos.*

Omul, comunitatea liturgică și națiunea ca destinatari ai eticii teologice în opera lui Dumitru Stăniloae), LIT, Münster, 2003.

150. Henry, Bremond, *La poesie pure. Avec un debat sur la poezie par Robert de Sauza*, Bernard Grasset, Paris, 1926.

151. Ianolide, Ioan, *Întoarcerea la Hristos - document pentru o lume nouă*, ediția a doua, Bonifaciu, București, 2012.

152. Ică jr., Ioan I., *De la Dionisie Areopagitul la Simeon al Tesalonicului - integrala comentariilor liturgice bizantine. Studii și texte*, Deisis, Sibiu, 2011.

153. Iloaie, Ștefan, *Nae Ionescu și Ortodoxia românească*, Limes, Cluj-Napoca, 2003.

154. Ioja, Cristinel, *Rațiune și mistică în Teologia Ortodoxă*, Ed. Universității „Aurel Vlaicu”, Arad, 2008.

155. Ionescu, Nae, *Curs de filosofie a religiei*, traducere de Nicolae Tatu, Eminescu, București, 1998.

156. Iorga, Nicolae, *Doctrinile partidelor politice*, f. ed., București, 1923.

157. Iorga, Nicolae, *Sinteza bizantină. Conferințe și articole despre civilizația bizantină*, ediție de Dan Zamfirescu, Minerva, București, 1972.

158. Kallis, Anastasios, *Ce este ortodoxia?*, traducere de Cezar Marksteiner-Ungureanu, Renașterea, Cluj-Napoca, 2019.

159. Kerr, Donald, *State and ethnic groups*, New York University Press, New York, 1992.

160. Keyserling, Herman Alexander, *Das Spectrum Europas (Spectrul european)*, Harcourt, Berlin, 1928.

161. Lăncrănjan, Ioan, *Două altare. Credință și cultură*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1943.

162. Laporte, Jean, *Părinții latini ai Bisericii*, traducere de Diana Rusu, Galaxia Gutenberg, Târgu Lăpuș, 2009.

163. Lossky, Vladimir, *Teologia mistică a Bisericii de Răsărit*, traducere de Vasile Răducă, Bonifaciu, București, 1998.

164. Louth, Andrew, *Dionisie Areopagitul - o introducere*, traducere de Ioan I. Ică jr. și Sebastian Moldovan, Deisis, Sibiu, 1997.

165. Lovinescu, Eugen, *Istoria civilizației române moderne*, Minerva, București, 1997.

166. Lovinescu, Eugen, *Istoria literaturii române contemporane (1900-1937)*, Ed. Librăriei Socec, București, 1937.
167. Manoilescu, Mihail, *Secolul corporatismului – teoria corporatismului integral și pur*, Naționala Ciornei, București, 1934.
168. Mantzaridis, Georgios I., *Morala creștină. Omul și Dumnezeu, Omul și semenul, Poziționări și perspective existențiale și bioetice*, traducere de Cornel Coman, Ed. Bizantină, București, 2006.
169. Micu, Constantin, *Către o nouă filosofie a naturii*, Ed. Librăriei Universitare, București, 1946.
170. Micu, Dumitru, *Gândirea și gândirismul*, Minerva, București, 1987.
171. Micu, Dumitru, *Istoria literaturii române: de la creația populară la postmodernism*, Saeculum, București, 2000.
172. Mladin, Nicolae, *Teologia morală ortodoxă*, Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982.
173. Necula, Nicolae D., *Tradiție și înnoire în slujirea liturgică*, vol. 2, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 2001.
174. Negruțiu, Silviu-Ioan, *Minunile săvârșite de Iisus Hristos. O perspectivă exegetică și sacramentală*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2012.
175. Nellas, Panayotis, *Omul - animal îndumnezit: perspective pentru o antropologie ortodoxă*, traducere de Ioan I. jr. Ică, Deisis, Sibiu, 2009.
176. Noica, Rafail, *Cultura duhului*, Reîntregirea, Alba Iulia, 2002.
177. Oișteanu, Andrei, *Imaginea evreului în cultura română. Studiu de imagologie în context est-central-european*, ediția a treia, Polirom, Iași, 2012.
178. Otto, Rudolf, *Despre numinos*, traducere de Silvia Irimiea și Ioan Milea, Humanitas, București, 2006.
179. Otto, Rudolf, *Sacrul: despre elementul irațional din ideea divinului și despre relația lui cu raționalul*, traducere de Ioan Milea, Humanitas, București, 2005.
180. Păcurariu, Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 1, Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1984.
181. Panaite, Ovidiu, *Teologia Politică în timpul dinastiei constantiniene*, Reîntregirea, Alba Iulia, 2014.
182. Pârvulescu, Geta Marcela, *Nichifor Crainic – monografie*, Emia, Deva, 2010.
183. Petreu, Marta, *Filosofii paralele*, ediția a doua, Polirom, Iași/București, 2013.

184. Pinte, Emil, *Gândirea: 1921-1944 indice bibliografic adnotat*, ediție de Marian Papahagi, Echinox, Cluj-Napoca, 1998.
185. Poirot, Éliane, *Ilie Proorocul, arhetipul monahului. Pentru o primenire profetică a monahismului*, traducere de Marilena Andrei, Anastasia, București, 1999.
186. Pop, Ioan-Aurel, *Istoria, adevărul și miturile*, Școala Ardeleană, București, 2018.
187. Popescu, Dumitru, *Iisus Hristos Pantocrator*, Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2005.
188. Popovici, Iustin, *Omul și Dumnezeu-om. Abisurile și culmile filosofiei*, ediție de Ioan Ică jr trad. Ioan Ică, Editura Deisis, Sibiu, 1997.
189. Rădulescu-Motru, Constantin, *Românismul. Catehismul unei noi spiritualități*, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, București, 1936.
190. Rămureanu, Ioan, *Istoria Bisericească Universală*, Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2004.
191. Remete, George, *Cunoașterea prin tăcere*, ediția a treia, Reîntregirea, Alba Iulia, 2011.
192. Remete, George, *Dogmatica ortodoxă*, Ediția a treia, Reîntregirea, Alba Iulia, 2000.
193. Rienecker, Fritz (ed.), *Lexikon zur Bibel (Lexicon biblic)*, Wuppertal, Brockhaus, 1985.
194. Romanides, Ioannis, *Dogmatica patristică ortodoxă: o expunere concisă*, traducere de Dragoș Dâscă, Ecclesiast, București, 2010.
195. Rotariu, Traian-Ioan; Semeniuc, Maria; Mezei, Elemér; Moga, Mihaela; Șomfelean, Liliana; et al., *Recensământul din 1930, Transilvania (Studia Censualia Transsilvanica)*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2011.
196. Saharov, Sofronie, *Mistica vederii lui Dumnezeu*, traducere de Slătineanu Irineu, Adonai, București, 1995.
197. Saharov, Sofronie, *Rugăciunea - experiența vieții veșnice*, traducere de Ioan I. Ică, ediția a treia, Deisis, Sibiu, 2007.
198. Savin, Ioan Gh, *Mistica și ascetica ortodoxă*, Tiparul Tipografiei Eparhiale Sibiu, Sibiu, 1996.
199. Schifirneț, Constantin, *Geneza modernă a ideii naționale. Psihologie etnică și identitate românească*, Albatros, București, 2001.

200. Schifirneț, Constantin, *Sociologie românească modernă*, Kriterion, București, 2009.
201. Schmitt, Carl, *Teologia Politică*, traducere de Marian Măria, Lavinia Stan și Lucian Turcescu, Universal Dalsi, București, 1996.
202. Sonea, Cristian, *Apostolat și responsabilitate, o viziune teologică asupra misiunii laicului*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2015.
203. Spânu, Stelian, *Nichifor Crainic - Lumini și Umbre. O biografie*, Editura Saeculum Vizual, București, 2013.
204. Špidlík, Tomáš, *Izvoarele luminii*, traducere de Ileana Mureșanu, Ars Longa, Iași, 1994.
205. Stamoulis, Hrisostom, *Frumusețea sfințeniei: prolegomene la o estetică filocalică a Ortodoxiei*, traducere de Nicușor Deciu, Basilica, București, 2011.
206. Stăniloae, Dumitru, *Ascetica și mistica bisericii ortodoxe*, Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2002.
207. Stăniloae, Dumitru, *Biserica românească*, f. ed., Brașov, 1942.
208. Stăniloae, Dumitru, *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, ediția a doua, Omniscop, Craiova, 1993.
209. Stăniloae, Dumitru, *Ortodoxie și românism*, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, Sibiu, 1939.
210. Stăniloae, Dumitru, *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. 1, ediția întâi, Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996.
211. Stăniloae, Dumitru, *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. 2, ediția a doua, Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1997.
212. Stăniloae, Dumitru, *Viața și învățătura Sfântului Grigorie Palama*, Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2006.
213. Stăniloae, Dumitru; Boghiu, Sofian; Papacioc, Arsenie; Noica, Rafail; Balan, Ioanichie; et al., *Duhovnici români în dialog cu tinerii*, Ed. Bizantină, București, 1999.
214. Ștefan, Cristian, *Misiunea creștină în Apus și Răsărit*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2002.
215. Steinhardt, Nicolae, *Jurnalul fericirii*, ediție de Virgil Ciomoș, ediția a cincea, Dacia, Cluj-Napoca, 2002.
216. Surdu, Alexandru, *Confluente cultural-filosofice*, Paideia, București, 2002.

217. Tatakis, Basile, *Filosofia Bizantină*, traducere de Florin Tudor, Eduard Carabă și Adrian Carabă, Nemira, București, 2010.
218. Tătaru-Cazaban, Bogdan, *Sfântul Martir Iustin Filosoful. O introducere*, Deisis, Sibiu, 2010.
219. Tatsis, Dionysios, *Cuvintele bătrânilor*, traducere de Ț Andrei Andreicuț, Renașterea, Cluj-Napoca, 2013.
220. Tofană, Stelian, *Introducere în Studiul Noului Testament*, vol. 3, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2001.
221. Vesa, Valentin, *Cunoașterea lui Dumnezeu la Sfântul Isaac Sirul: itinerarul spiritual de la „dreptatea ascetică” la „dragostea duhovnicească”*, Renașterea, Cluj-Napoca, 2013.
222. Vianu, Tudor, *Estetica*, Ed. Științifică, București, 1957.
223. Vicovan, Ion, *„Da-ți-le voi să mănânce!” Filantropia creștină. Istorie și spiritualitate*, Trinitas, Iași, 2001.
224. Vizitiu, Mihai, *Filantropia divină și filantropia Bisericii după Noul Testament*, Trinitas, Iași, 2002.
225. Voelkl, Ekkehard, *Rumaenien vom XIX Jahrhundert bis in die Gegenwart (România din secolul al XIX-lea și până în prezent)*, Puster, Regensburg, 1995.
226. Vulcănescu, Mircea, *Dimensiunea românească a existenței*, vol. 1, Eminescu, București, 1996.
227. Vulcănescu, Mircea, *Nae Ionescu - așa cum l-am cunoscut*, Humanitas, București, 1992.
228. Weber, Max, *Etica protestantă și spiritul capitalismului*, traducere de Ioan Mihăilescu, Humanitas, București, 1993.
229. Weber, Michael, *Der geistig-geistliche Mensch im Konzept de Gnade bei Dumitru Stăniloae. Eine theologische Untersuchung unter der Berücksichtigung des soziokulturellen Hintergrundes*, Lit Verlag, Berlin, 2012.
230. Zamfirescu, Vasile Dem, *Filosofia inconștientului*, ediția a patra, Trei, București, 2016.
231. Zizioulas, Ioannis, *Ființa eclezială*, traducere de Aurel Nae, Ed. Bizantină, București, 2007.

E. Studii și articole

232. Albu, Mihaela, „Dialogul știință-religie oglindit în literatura română (poezia Gândirii: între încifrare și revelație)”, *Studii de știință și cultură* V, 4 (2009).
233. Ancuța, Elena Irina, „Nichifor Crainic – teolog și imnolog al neamului românesc”, *Studii de știință și cultură* V, 4 (2009), pp. 49–55.
234. Bădescu, Ilie, „Sociologia ortodoxă a lui Nichifor Crainic. Suferința și mila. Demofilia și corporatismul etnocratic”, în Ilie Bădescu, Ioan Mihăilescu, Cătălin Zamfir (ed.), *Enciclopedia sociologiei universale*, vol. 2, Mica Valahie, București, 2006.
235. Bădescu, Laura, „Observații asupra autocenzurii în totalitarism. Cazul Nichifor Crainic”, *Tabor* III, 10 (2010), pp. 71–76.
236. Bâghiu, Lucian Vasile, „Tudor Arghezi și Valeriu Anania”, *Philologica Jassyensia* VI, 2 (2010), pp. 5–12.
237. Bălan, Nicolae, „Biserica și națiunea”, *Viața ilustrată* 1 (1934), pp. 2–6.
238. Bălan, Nicolae, „Nichifor Crainic și timpul nostru”, *Gândirea* XIX, 4 (1940), pp. 195–196.
239. Bălan, Nicolae, „Ortodoxie și românism”, *Viața ilustrată* 2 (1934), pp. 3–8.
240. Bălan, Nicolae, „Problema religioasă în timpul de azi”, *Anuarul Institutului teologic-pedagogic* XXII, 1 (1905), pp. 3–52.
241. Băncilă, Vasile, „Naționalism și teologie la Nichifor Crainic”, *Gândirea* XVIII, 8 (1939), pp. 409–424.
242. Bates, David, „Political Theology And The Nazi State: Carl Schmitt’s Concept Of The Institution”, *Modern Intellectual History* III, 3 (2006), pp. 416–442.
243. Berteanu, Petre; Czobor-Lupp, Mihaela; Lupp, Ștefan J., „Romanian nationalism and Political (Naționalismul românesc și politica)”, în *Moral, legal and political values în Romanian culture*, Council for Research în Values and Philosophy, Washington, 2002.
244. Blaga, Lucian, „Despre o semnificație metafizică a culturii”, *Gândirea* 2 (1937), pp. 49–58.
245. Blaga, Lucian, „Eonul dogmatic”, *Gândirea* X, 12 (1930), pp. 416–431.
246. Blaga, Lucian, „Nichifor Crainic”, *Gândirea* XX, 6 (1941), pp. 278–288.

247. Blaga, Lucian, „Perspectiva sofianică”, *Gândirea* XV, 3 (1936), pp. 130–141.
248. Blaga, Lucian, „Spiritualități bipolare”, *Gândirea* XV, 2 (1936), pp. 57–69.
249. Bodea, Marcel, „Premise ale interdisciplinarității”, *Journal for the Study of Religions and Ideologies* I, 1 (2002), pp. 53–61–61.
250. Bodogae, Teodor, „Umanismul creștin în viziunea Sf. Trei Ierarhi”, *Mitropolia Ardealului* XXVI, 1–3 (1981), pp. 24–33.
251. Cășvean, Emanuel, „Etnocrația ca formă de teologie politică - o analiză comparativă a proiectelor politice ale lui Carl Schmitt și Nichifor Crainic”, *Philohistoriss* V, 7 (2019), pp. 273–285.
252. Cășvean, Emanuel, „Satul, depozitar al creștinismului ancestral și izvor de spiritualitate românească. L. Blaga, D. Stăniloae, N. Crainic și arhetipul etnografic”, în Jean Nicolae, Ovidiu Panaite, Dragoș Șuşman (ed.), *Satul și Spiritualitatea Rurală – între tradiție și modernitate*, Reîntregirea, Alba Iulia, 2019, pp. 197–204.
253. Cășvean, Emanuel, „Social Political Nationalism of the Romanian Inter-war Period and its Philosophical Origins – N.Crainic în the light of Far-right Ultrnationalism”, *Astra Salvensis* VI, 12 (2018), pp. 458–494.
254. Chirilă, Ioan, „Sursele iudaice ale învățăturii neo-testamentare despre Logos”, *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Theologia Orthodoxa* LI, 2 (2006), pp. 3–10.
255. Clark, Roland, „Nationalism and orthodoxy: Nichifor Crainic and the political culture of the extreme right în 1930s Romania”, *Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity* XL, 1 (2012), pp. 107–126.
256. Clark, Roland, „Orthodoxy and nation-building: Nichifor Crainic and religious nationalism în 1920s Romania”, *Nationalities Papers* XL, 4 (2012), pp. 522–528.
257. Codrescu, Răzvan, „Nichifor Crainic – schiță de portret”, *Tabor* III, 10 (2010), pp. 81–86.
258. Colan, Nicolae, „Biserica neamului și unitatea limbii românești”, *Limba română. Revistă de știință și cultură* XXVII, 5–6 (2017), pp. 55–68.
259. Coman, Ioan, „Frumusețea gândirii patristice”, *Gândirea* XXI, 2 (1942), pp. 57–69.
260. Constantin, D. Ionescu, „Două biruințe tradiționaliste”, *Gândirea* X, 3 (1931), pp. 398–400.

261. Daniélou, Jean, „Mystique de la ténèbre chez Grégoire de Nysse”, în *Dictionnaire de spiritualité, ascétique et mystique, doctrine et histoire*, vol. Tome II, Beauchesne, Paris, 1953.
262. Davidescu, Constantin, „Totalitarist discourse as rejection of modernity (Discursul totalitarist ca respingerea a modernității)”, în Mihaela Czobor-Lupp, Ștefan J. Lupp (ed.), *Moral, legal and political values în Romanian culture*, Council for Research în Values and Philosophy, Washington, 2002.
263. De Haas, Marcel A.; Bakermans-Kranenburg, Marian J.; Van Ijzendoorn, Marinus H., „The Adult Attachment Interview and Questionnaires for Attachment Style, Temperament, and Memories of Parental Behavior”, *The Journal of Genetic Psychology* DCCLV, 4 (1994), pp. 471–486.
264. Dragnea, Radu, „Spiritualitate”, *Gândirea* IX, 3 (1929), pp. 329–338.
265. Dragnea, Radu, „Spiritul românesc creator”, *Gândirea* IX, 5 (1929), pp. 163–166.
266. Dragnea, Radu, „Trecerea între generații”, *Gândirea* VIII, 3 (1928), pp. 97–105.
267. Dragnea, Radu, „Veșnic și universal”, *Gândirea* IX, 3 (1929), p. 72.
268. Dugneanu, Paul, „Între poezie și teologie”, în Nichifor Crainic, *Spiritualitatea poeziei românești*, Ed. Muzeului Literaturii Române, București, 1998.
269. Dumitrașcu, Aurelia, „Atelier poetic”, *Manuscriptum* XXIV, 1–4 (1995).
270. Emanuel-Ioan, Cășvean; Iuliu-Marius, Morariu, „Concepția euharistică a lui Nichifor Crainic reflectată în opera sa poetică și filosofică”, în *The 13 th International Symposium on Science, Theology and Arts*, Reîntregirea, Alba Iulia, 2014.
271. Galeriu, Constantin, „Autocefalie și Ortodoxie. Aspecte ecleziologice”, în *Centenarul autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române*, Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.
272. Gordon, Vasile, „Nichifor Crainic – nume de cinste pentru o «Antologie românească a pedagogilor laici ortodocși»”, *Tabor* III, 10 (2010).
273. Hârlăoanu, Paul Cezar, „De la Logos la Cuvânt în viața Bisericii”, în Ilie Melniciuc-Puică, Cătălin Vatamanu, Cezar Paul Hârlăoanu (ed.), *Vorbirea și tăcerea în revelație. Festschrift la cea de-a 65-a aniversare a Prof. dr. pr. Petre Semen*, Doxologia, Iași, 2014.

274. Heitmann, Klaus, „Das «rumänische Phänomen»: die Frage des nationalen Spezifikums in der Selbstbesinnung der rumänischen Kultur seit 1900”, *Südost-Forschungen* X, 29 (1970), pp. 171–236.
275. Henkel, Jurgen, „Nichifor Crainic și teologia mistică”, *Tabor* III, 10 (2010).
276. Hillar, Marian, „The Logos and Its Function in the writings of Philo of Alexandria: Greek interpretation of the Hebrew Mith and Foundations of Christianity”, *A Journal from The Radical Reformation. A Testimony to Biblical Unitarianism* VII, 4 (1998), pp. 22–53.
277. Himcinski, Mihai, „Ethosul Misionar Ortodox”, în Ștefan Iloaie (ed.), *Ehtos și Etnos*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2008.
278. Hitchins, Keith, „Historiography of the Countries of Eastern Europe: Romania”, *The American Historical Review* XCVII, 4 (1992), pp. 1072–1079.
279. Holte, Richard, „Logos spermatikos – Christianity and ancient philosophy according to St. Justin’s Apologies,” (Logos spermatikos – Creștinism și filozofie antică în Apologiile Sfântului Iustin Martirul și Filozoful)”, *Studia Theologica* XII, 1 (1958), pp. 109–168.
280. Ică jr., Ioan I., „Studiu introductiv”, în Iustin Popovici, *Omul și Dumnezeu-Om. Abisurile și culmile filozofiei*, traducere de Ioan I. Ică jr., Deisis, Sibiu, 1997.
281. Ică jr., Ioan I., „Teologia Ortodoxă modernă și contemporană – momente, figuri, parcurs, interpretare”, în Viorel Ioniță (ed.), *Teologia Ortodoxă în secolul al XXI-lea și la începutul secolului al XXI-lea*, Basilica, București, 2011, pp. 17–84.
282. Ică, Ioan I. jr., „Studiu Introductiv”, în Nichifor Crainic, *Cursurile de mistică. Teologie mistică, mistică germană*, Deisis, Sibiu, 2010.
283. Jinga, Constantin, „Considerații despre tema «Poetului» și a «Scriiturii» în creația lirică a lui Nichifor Crainic”, *Tabor* III, 10 (2010), pp. 77–80.
284. Laurențiu, Vlad, „Conservatorismul Românesc, concepte idei programe”, în Petre P. Negulescu (ed.), *Principiul naționalismului în politica conservatoare*, Nemira, București, 2006.
285. Lubardic, Bogdan, „Revolt against the Modern World Theology and the Political in the Trough of Justin Popovic”, în Kristina Stoeckl, Ingeborg Gabriel, Aristotle Papanikolau (ed.), *Political Theologies in Orthodox Christianity*, Bloomsbury, London, 2017, pp. 207–219.

286. Makrides, Vasilios, „Political Theology în Orthodox Christian Contexts, Specificities and Particularities în comparision with Western Latin Christianity”, în Kristina Stoeckl, Ingeborg Gabriel, Aristotle Papanikolau (ed.), *Political Theologies în Orthodox Christianity*, Bloomsbury, London, 2017, pp. 25–54.
287. Marcu-Balș, Petre, „Spiritul critic și mistica statului istoric”, *Gândirea* VIII, 10 (1928), pp. 408–411.
288. Marcu-Balș, Petre, „Vasile Pârvan și filozofia statului”, *Gândirea* VIII, 4 (1928), pp. 149–153.
289. Mladin, Nicolae, „Doctrina despre viață a profesorului Nicolae Paulescu”, *Revista teologică* XXXII, 1–2 (1942), pp. 56–85.
290. Mladin, Nicolae, „Problema muncii în creștinism”, *Studii Teologice* I, 3–4 (1949), pp. 176–204.
291. Moldovan, Ilie, „Etnicitate și autonomie bisericească. Considerații de ordin teologic-moral”, în *Centenarul autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române*, Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.
292. Morariu, Maxim, „Nichifor Crainic și Gândirea”, *Tabor* IX, 3 (2015), pp. 29–32.
293. Mueller, Dietmar, „Der rumänische Nationscode în der Zwischenkriegszeit (Conceptul de națiune în România interbelică)”, în *Staatsbuenger aus Wiederruf, Ethnonationale Staatsbuergerskonzepte în Rumaenien und Serbien 1878-1941 (Concepte etnice în România și Serbia)*, Harrassowitz, Wiesbaden, 2005.
294. Păcurariu, Mircea, „Nichifor Crainic”, în *Dicționarul teologilor români*, Univers enciclopedic, București, 1996.
295. Păcurariu, Mircea, „Oameni care au fost: Nicolae Iorga. La 25 de ani de la moartea sa”, *Mitropolia Ardealului* X, 11–12 (1965), pp. 864–896.
296. Petraș, Irina, „Despre actul creator la Nichifor Crainic”, *Tabor* III, 10 (2010), pp. 87–91.
297. Podaru, Adrian, „Iisus Hristos, Fiul, Cuvântul și Înțelepciunea Tatălui și Raționalitatea creației la Sfântul Atanasie cel Mare”, în Valer Bel (ed.), *Iisus Hristos Fiul lui Dumnezeu și Mântuitorul lumii după Sfântul Atanasie cel Mare*, Renașterea, Cluj-Napoca, 2007.
298. Popa, Mircea, „Nichifor Crainic și Ortodoxia în ofensivă”, *Tabor* III, 10 (2010).

299. Popescu, Dumitru, „Prefața”, în George Remete, *Dogmatica Ortodoxă*, ediția a treia, Reîntregirea, Alba Iulia, 2000.
300. Popescu, Teodor M., „Anticreștinismul comunist”, *Biserica Ortodoxă Română* LX, 1–4 (1942), pp. 13–50.
301. Popescu, Teodor M., „Nichifor Crainic în teologia noastră”, *Gândirea* XIX, 4 (1940), pp. 277–282.
302. Popescu, Teofan, „Modul teandric în gândirea lui Nichifor Crainic”, *Tabor* III, 10 (2010).
303. Prager, Walther Alexander, „Studiu introductiv. Istoria filoniană a gândirii apariției lumii”, în Filon din Alexandria, *Despre crearea lumii potrivit lui Moise*, Univers Enciclopedic Gold, București, 2016.
304. Preda, Radu, „Actualitatea patristică”, *Renașterea* X, 10 (1995), p. 10.
305. Preda, Radu, „Orthodoxy and Democracy în Post 1989 Romania”, în Kristina Stoeckl, Ingeborg Gabriel, Aristotle Papanikolau (ed.), *Political Theologies în Orthodox Christianity*, Bloomsbury, London, 2017, pp. 283–298.
306. Romocea, Cristian G., „Church-State Relations în Post-1989 Romania”, *Journal of Church and State* LIII, 2 (2011), pp. 269–279.
307. Sărmăghițean, Călin, „Forma poetică a dogmei la Nichifor Crainic - o încercare de aplicare a perspectivei lui E. Coșeriu asupra limbajului poetic-teologic și asupra modalității de exprimare a dogmei creștine”, *Antropomedia* II, 2 (2010), pp. 50–63.
308. Schifirneț, Constantin, „Cultură și societate în opera lui N. Crainic”, în Nichifor Crainic, *Puncte cardinale în haos*, Albatros, București, 1998.
309. Schifirneț, Constantin, „O concepție teologică despre etnic și națiune”, în Nichifor Crainic, *Ortodoxie și etnocrație*, Albatros, București, 1997.
310. Schulze-Wessel, Martin, „Die Nationalisierung der Religion und die Sakralisierung der Nation im oestlichem Europa (Naționalizarea/desacralizarea religiei și sacralizarea națiunii în Europa de Est)”, în *Die Nationalisierung der Religion und die Sakralisierung der Nation im oestlichem Europa*, Franz Steiner, Stuttgart, 2006.
311. Špidlík, Tomáš, „Contribuția spirituală a României la Europa”, în Cătălin Pălimaru (ed.), *Părinții Bisericii între Teologie și Cultură*, Renașterea, Cluj-Napoca, 2014, pp. 133–156.

312. Stăniloae, Dumitru, „Biserica Ortodoxă din Transilvania”, *Gândirea* XXII, 5 (1943), pp. 241–249.
313. Stăniloae, Dumitru, „Creștinism și tradiție în viața națională”, *Luceafărul* I, 2 (1941), pp. 40–53.
314. Stăniloae, Dumitru, „Cuvântul și mistica iubirii”, *Gândirea* XVII, 4 (1938), pp. 195–202.
315. Stăniloae, Dumitru, „De ce suntem ortodocși?”, *Mitropolia Moldovei și Bucovinei* LXVII, 1 (1991), pp. 15–27.
316. Stăniloae, Dumitru, „Evagrie Ponticul. Viața și scrisul lui”, în *Filocalia*, vol. 1, traducere de Dumitru Stăniloae, Institutul de Arte Grafice „Dacia Traiană” S.A., Sibiu, 1947.
317. Stăniloae, Dumitru, „Filosofia Existențială și Credința în Iisus Hristos”, *Gândirea* XVIII, 10 (1939), pp. 565–572.
318. Stăniloae, Dumitru, „Iisus Hristos, adevărata noastră transcendență”, *Gândirea* XXII, 1 (1943), pp. 1–10.
319. Stăniloae, Dumitru, „Între româanism și catolicism”, *Telegraful Român* XXVIII, 86 (1930), pp. 2–6.
320. Stăniloae, Dumitru, „Opera teologică a lui Nichifor Crainic”, *Gândirea* XIX, 4 (1940), pp. 264–276.
321. Stăniloae, Dumitru, „Opera teologică a lui Nichifor Crainic”, *Tabor* III, 10 (2010), pp. 16–26.
322. Stăniloae, Dumitru, „Ortodoxia, modul spiritualității românești”, *Gândirea* XIX, 6 (1940), pp. 416–425.
323. Stăniloae, Dumitru, „Poezia creștină a lui Nichifor Crainic”, în Nedic Lemnaru (ed.), *Nichifor Crainic, Șoim peste prăpastie. Versuri inedite create în temnițele Aiudului*, Roza Vânturilor, București, 1990.
324. Stăniloae, Dumitru, „Rolul Ortodoxiei în formarea și păstrarea ființei poporului român și a unității naționale”, *Ortodoxia* XXX, 4 (1978), pp. 584–603.
325. Stăniloae, Dumitru, „Studiu introductiv”, în Nichifor Crainic, *Nostalgia paradisului*, ediție de Magda Ursache, Petru Ursache și Alexandru Cojan, Moldova, Iași, 1994.
326. Stăniloae, Dumitru, „Un atlet al naționalismului creștin”, *Telegraful Român* 14 (1934), pp. 4–5.

327. Stavrou, Michel, „Mistică și teologie în concepția lui Vladimir Lossky - Să trăim dogma și să transfigurăm inteligența”, în Nicoleta Pălimaru, Ciprian Vidican, Anatolie Negruță (ed.), *Teologie și Spiritualitate la Vladimir Lossky*, Ediția întâi, Renașterea, Cluj-Napoca, 2015.
328. Teodorescu-Braniște, Tudor, „Lămuriri”, *Cuvântul liber* II, 35 (1935), pp. 1–2.
329. Teșu, Constantin Ioan, „Etic și estetic la Nichifor Crainic”, *Tabor* IV, 10 (2010), pp. 29–35.
330. Tia, Teofil, „Credibilitatea religiei și metamorfozele credinței traditionale astăzi”, *Altarul Reîntregirii* II, 1 (1995), pp. 39–54.
331. Tobin, Thomas H., „Logos”, în David Noel Freedman (ed.), *The Anchor Yale Bible Dictionary*, vol. 4, Doubleday, New York, 1996.
332. Varga, Arpad E., „Recensăminte ale populației pe teritoriul Transilvaniei, în perioada 1850-1910”, în Traian-Ioan Rotariu (ed.), *Recensământul din 1910 Transilvania*, Staff, București, 1999.
333. Verzan, Sabin, „Faptele Sfinților Apostoli. Capitolele 1-2. Note exegetice”, *Ortodoxia* 1 (1994), pp. 68–79.
334. Vintilă, Horia, „Mărturisire”, *Cuvântul românesc* 1 (1991).
335. Vizirescu, Paul, „Nichifor Crainic, creatorul Gândirii noastre”, *Sfarmă Piatră* 6 (1938), p. 3.

F. Surse electronice

336. <http://www.austlii.edu.au/au/other/dfat/treaties/1920/3.html>, data accesării: 17.05.2019.
337. https://wwi.lib.byu.edu/index.php/Treaty_of_Neuilly, data accesării: 17.05.2019.
338. http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.http_act_text?id=1517, data accesării: 20.05.2019.
339. <https://lege5.ro/Gratuit/g42doobz/art-209-atenate-si-comploturi-contra-ordinei-constitutionale-sisociale-a-republicii-populare-romane-codul-penal?dp=gqztmnrrgq3dc>, data accesării: 19.06.2019.